

Katalog

POKAZV ZABYTE
KOW

ze zbiorów
Synodu ewang. refor-
mowanego -

W WILNIE

Wamiatka

ZIAZDV EWANGELICKIEGO
W WILNIE

1 9 2 6

WYDZIAŁ ARCHITEKTURY
POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ
4988/5

Katalog

POKAZV ZABYTEKOW

ze zbiorów
Synodu ewang. reformowanego -

W WILNIE

Dziennik

061.4 (438) (Hilso)

ZIAZDV EWANGELICKIEGO
W WILNIE

1 9 2 6

BIBLIOTEKA
WYDZIAŁU ARCHITEKTURY
Politechniki Warszawskiej

Biuletyn

POKAZAŁYBY

Wydanie I
Polskiemu
Nr 6264

Wydanie I
Polskiemu

WILNO

Biuletyn

WILNO

WILNO

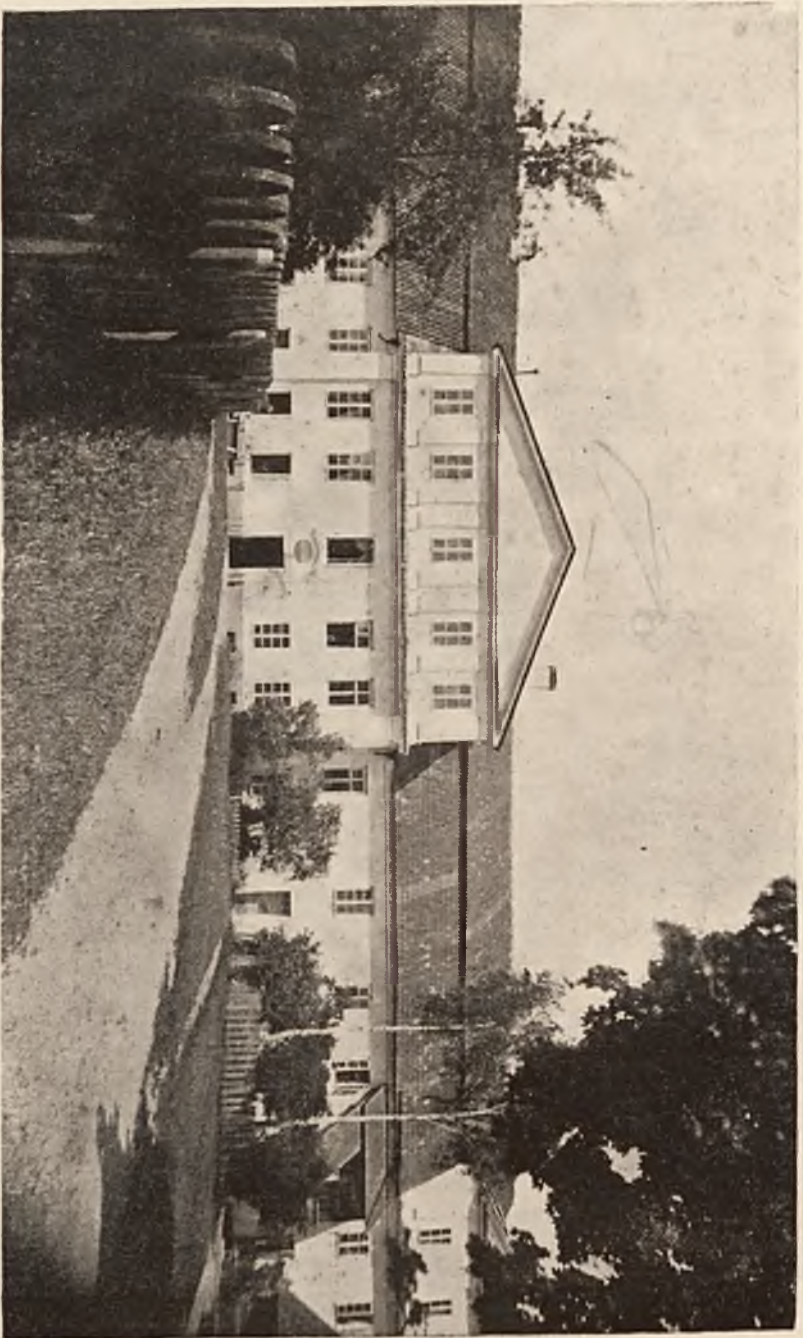
DRUK. „LUX”, WILNO, ŻELIGOWSKIEGO Nr 1.

WILNO

View of the building from the street, showing the main entrance and the tower. The building is a large, multi-story structure with a prominent central tower. The photograph is very faint and low-contrast.

The building is a large, multi-story structure with a prominent central tower. It is located on the street and is the main entrance to the institution. The building is a large, multi-story structure with a prominent central tower. It is located on the street and is the main entrance to the institution.

KAMIENICA „BITNEROWSKA“ ZBOROWA W WILNIE, W KTÓREJ SIĘ ZNAJDUJE ARCHIWUM I BIBLIOTEKA
SYNODU EWANG. REF.

Od wydawców.

Tow. im. Jana Łaskiego badania historii reformacji polskiej podjęło się dopomoc Wileńskiemu Kolegium w zorganizowaniu Pokazu zabytków ze zbiorów Synodu na dzień otwarcia Zjazdu ewangelickiego w Wilnie. W tym celu został wyłoniony Komitet, złożony z Generalnego Superintendenta ks. Michała Jastrzębskiego i p.p. Szymona Czarnockiego i Wacława Gizberta Studnickiego, którzy zaprosili do współpracy, w wydaniu Katalogu i do poszczególnych działów Pokazu, specjalistów z różnych dziedzin nauki i sztuki.

Dział I *Zabytki Kościelne* opracowała p. Alina Piasecka, korzystając z pomocy prof. J. Remera, Konserwatora Zabytków.

W dziale II-im archiwalnym *pergaminy* zostały opisane przez prof. K. Chodynickiego.

W dziale III-im bibliotecznym *druki* opisali p. Helena Drege'ówna, Bibliotekarka Biblioteki Uniwersyteckiej i p. Ludwik Abramowicz, autor specjalnej monografii, o drukarstwie wileńskim.

Dział IV *varia*, składający się z przedmiotów różnorodnych został podany przeważnie bez opisów i specjalnych opracowań.

Historję zbiorów archiwalnych i bibliotecznych Synodu wileńskiego opracował do Katalogu Pokazu p. Wacław Gizbert Studnicki dyrektor Archiwum Państwowego.

Pokaz Zabytków ze zbiorów Synodu zawdzięcza wiele Uniwersytetowi Stefanu Batorego w Wilnie.

J. M. Rektor M. Zdziechowski udzielił sali muzealnej w Uniwersytecie na umieszczenie Pokazu.

Rektor poprzednich kadencji Prof. A. Parczewski dał cenny komentarz do Biblii Górno Łużyckiej opisanej w Katalogu Pokazu i ofiarował do zbiorów Pokazu 3 numery „Nowin Ślązkich” wydawanych we Wrocławiu przez ofiarodawcę w latach 1884—91 dla ludu ewangelickiego w środkowych powiatach Ślązka, w duchu ewange-

lickim i polskim. Nawet pojedyncze numery tego pisma należą obecnie do rzadkości bibliograficznych. Oprócz wyżej wymienionych profesorów p. p. profesorowie: K. Kolbuszewski i Modelski interesowali się pracą przygotowawczą pokazu i udzielili kilka cennych rad i wskazówek.

Głównym kierownikiem strony artystycznej i estetycznej Pokazu był dziekan wydziału Sztuk Pięknych p. F. Ruszczyk, który pozbawił swój rysunek kredkowy, specjalnie na ten Pokaz wykonany, przedstawiający wnętrze górnej sali lokalu Archiwum Synodu. Profesorowie z Wydziału Sztuk Pięknych p. p. J. Remer i St. Matusiak pomagali w ustawianiu i rozkładaniu przedmiotów przygotowanych na Pokaz; pozbawił p. St. Matusiak dał do Katalogu Pokazu pięknie wykonaną kartę tytułową.

W części II-iej Katalogu Pokazu króluje niepodzielnie p. Jan Bułhak, który sfotografował wszystkie przedmioty reprodukowane w tej części Katalogu.

Bez współpracy liczego grona wyżej wymienionych osób było by niemożliwym w tak krótkim terminie przygotować ten pierwszy Pokaz Zabytków kościelnych, archiwalnych i bibliotecznych ze Zbiorów Synodu. Pokaz ten nie rości pretensyj do tego, aby być kompletnym i nie zamyka drogi do dalszych pokazów ze zbiorów archiwalnych i bibliotecznych Synodu.

Terminowe i artystyczne wydanie Katalogu przy bardzo krótkim czasie, danym do wykonania, zawdzięcza się akuracności firmy Zaniewski w Wilnie, w przygotowaniu klisz i sprawności drukarni „Lux” w Wilnie.

Wszystkim, którzy w jakikolwiek sposób dopomogli do zorganizowania Pokazu wyraża głęboką wdzięczność.

*Tow. im. Jana Łaskiego
badania historii reformacji polskiej.*

Wilno, dn. 18 maja 1926 r.

WSTĘP DO KATALOGU.

Zarys historyczny o archiwum ewangelicko-reformowanym w Wilnie.

Kościół ewangelicko-reformowany w dawnym Wielkim Księstwie Litewskim w Rzplitej Polskiej tworzył odrębną i udzielną jednostkę kościelną — „Jednotę Litewską”, której spadkobiercą i reprezentantem jest *Synod* ewangelicko-reformowany w Wilnie.

Archiwum Kościoła ewangelickiego, jak wogóle każde archiwum kościelne, jest tworem historycznym, organicznie związanym z historją danej instytucji, danego kościoła, jest owocem i śladem jego przeżyć także źródłem i dokumentem, służącym do wskrzeszenia przeszłości w pamięci potomnych.

Archiwum istniejąc jako nagromadzenie dokumentów powstałych skutkiem działalności pewnej instytucji, np. Kościoła ewangelicko-reformowanego, nie jest bezdusznem, przypadkowym nagromadzeniem starych papierów, archiwum to „*anima communitatis*” jak je słusznie określił jeden z zasłużonych archiwistów zborowych¹⁾.

„Archiwum zborów W. X. Litewskiego zawiera w sobie (według słów jednego z kanonów Synodu prowincjonalnego — *totum thesaurum* Jednoty.

Skarbów się strzeże. Stąd dbałość Jednoty o całość i bezpieczeństwo jej archiwów i dlatego w *kanonach* i *memorjałach* synodowych tak często się mówi o archiwach.

Każdy zbór posiadał własne archiwum — zborowe czyli *parafjalne*; z kompleksu zborów parafjalnych tworzy się dystrykt (diecezja) z archiwum *dystryktowem*, wreszcie wszystkie dystrykty tworzą jedną udzielną prowincję kościelną, która posiada własne archiwum w swojej stolicy — w Wilnie, archiwum zwane wileńskiem albo prowincjonalnem.

Archiwum wileńskie, składające się z wyodrębnionej znacznej

¹⁾ Ks. Jakub Inglis superintendent nowogródzki, który w r. 1750 uporządkował archiwum Nowogródzkiego dystryktu w Słucku, czyli archiwum słuckie.

części najważniejszych aktów nazywało się przez pewien czas *archiwum maius* albo też *Królewieckiem*.

Nazwa ta powstała, z powodu przebywania przez dłuższy czas głównej części archiwum wileńskiego (*archivi maioris*) w Królewcu (od r. 1700 do 1790¹⁾).

Dlaczego to archiwum było ewakuowane z Wilna aż do Królewca?

W Wilnie za mało było bezpieczeństwa dla zachowania w całości archiwum Jednoty.

Po pogromie zboru wileńskiego r. 1611²⁾ (kiedy zostały zniszczone przez sfanatyzowany tłum napastników *archiwum* prowincjonalne znajdujące się przy zborze) w okresie pomiędzy nowym pogromem zboru w r. 1639 i ostatnim 1782 było troską Jednoty znaleźć gdzieś poza Wilnem, opanowanym przez jezuitów, bezpieczniejsze miejsce dla Archiwum.

Nieodrazu zdecydowano się na ewakuowanie Archiwum aż do Królewca.

Pierwszym etapem były Kiejdany.

W r. 1673 została wyłoniona przez Synod prowincjonalny dnia 19 juni w Wilnie odprawowany, komisja „na zrewidowanie, sporządzenie, lokację i dispensę *Archivi W. X. Lit.*”, członkom polecono, aby „dnia 12 septembris Anno 1673 zjechawszy się do Kiejdan non obstante unius vel alterius absentia do skutku tę komisję przywieśli; sprawy, które do dochodzenia są potrzebne za asekuracjami wyjąwszy one przy ks. senjorze dystryktu wileńskiego³⁾ zostawili, a sami Archiwum, jak najlepiej obwarowawszy na najbezpieczniejszem miejscu lokowali” (kanon V r. 1673).

¹⁾ Jedna skrzynia pozostała w Królewcu do r. 1805 czy 1806. Zawartość jej została spisana systematycznie na 72 stronach fol. p. t. „Archiwum z Królewca sprowadzone, w archiwum Ewangelicko-Reformowanem lokowane, a przezemnie Stefana Reczyńskiego archiwistę ułożone roku 1807 w Wilnie” (N 22 Katalogu A).

„Skrzynia, w której te (sic.) archiwum w Królewcu było zlokowane i do Wilna przywiezione tak jest opisane przez Reczyńskiego: dębowa, na gąłkach toczo-nych, węgły okute żelazem z wyrzynaniem; na zawiasach długich i mocnych; z antabami dwoma dużemi; z zamkiem wewnętrznym dużym na trzy klucze i slosakiem”.

W rejestrze (Nr. 11 według katalogu A) p. t. *Consignatio Archivi Ecclesiarum Reformatorem M. D. Lith., quod Regiamenti asservatur, conscripte d. 10 Jun. An. 1754*” w końcu znajdują się różne adnotacje późniejsze i w ich liczbie jedna datowana: w *Królewcu d. 8 maja roku 1805* i podpisana własnoręcznie: X. Stefan Wannowski zaś druga na innej stronie zawiera tylko datę pisaną ręką Reczyńskiego i podpis: Roku 1806 w maju rewidowałem Stefan Reczyński Archiwista mp.

²⁾ Był to już drugi pogrom zboru: pierwszy miał miejsce w r. 1590.

³⁾ Ks. Mikołaj Dzieczkowicz.

Najpierw upatrzone jako najlepsze schronienie dla Archiwum Birże według uchwały (kanonu IV) Synodu wileńskiego z dnia 4 lipca 1674 r. (*Locatio Archivi*): „*Condolere* przychodzi, iż tanto temporis spatio Archiwum całego Kościoła Bożego non ad placitam lokowane było, na który spes totius po Bogu communitatis nostrae zawiśla, przez co jako ex relationibus multorum dochodzimy, niemało, żal się Boże, poginęło spraw. Obviando temu Sanctus Synodus naznacza do lokowania Archivi Birże.

Czego ma dojrzyć Wielebny Ksiądz superattendens Zawilejski¹⁾.

O przeprowadzeniu zaś czego ma się starać W. X. Superattendens Żmudzki²⁾ z jego mością panem actorem³⁾. Insze zaś sprawy według decyzji Synodu przeszłego przy dystryktach zostawać mają”.

W r. 1679 (kanon VI) została ponowiona uchwała Synodu o przeniesieniu Archiwum do Birż⁴⁾.

W r. 1694, jak widać z uchwały Synodu (kanon XV. de revisii Archivi Maioris⁵⁾) archiwum maius znajdowało się w Birżach.

W r. 1697 Synod (kanon V) uchwalił, aby Archiwum z Birż „na miejsce bezpieczne, mianowicie w fortecy poblížszej Kurlandzkiej, jako najwarowniej lokowane przy dozorze tegoż W. X. Senjora Zawilejskiego⁶⁾ zostawało”.

W tym samym czasie, kiedy Archiwum znajdowało się w Birżach miało być ono przewiezione do dóbr Grużewskich⁷⁾, może do Kielm.

Tułało się ono po kraju, zanim przez Kiejdany, skąd po przeprowadzeniu w r. 1699 gruntownej rewizji i sporządzenie licz-

1) *Rom. Krzywieński.*

2) *Mik. Minwid.*

3) *Jan Rymwid.*

4) Że dotąd W. X. Mikołaj Minwid terazniejszy superattendens Zawilejski pro solita sua dexteritate fideliter w swoim miał zawiadywaniu, jemuż i w dalszy czas w administrację polecając, statuit praesens conventus, aby to Archiwum we spół z pomienionym księdzem senjorem do Birż translokowane było.

5) Że siła spraw różnym dystryktom potrzebna latent in Archivo maiori Birzensi...

6) Ks. Samuel Byther senjor zawilejski od r. 1688.

7) Uchwała synodu z r. 1695 (Kanon 34) De Archivo majori: Archiwum Zborów W. X. L. propter securitatem do dalszej woli i obrady Kościoła Bożego z ważnych ratij, za pozwoleniem wielmożnej jejmość pani Grużewskiej podkomorzyniej żmudzkiej i za konsensem W. J. P. Grużewskiego stolnika żmudzkiego w majątności pewnej ichmosciow ma być lokowane przez W. ks. Niewierskiego senjora wileńskiego i W. ks. Samuela Bythnera Senjora Zawilejskiego i jegomości pana Zabiellę podsędką Kowieńskiego aktora zborów W. X. Lit. Ciz przy złożeniu archivi mają wszytkich spraw akuratom uczynić revisionem...

nych uwierzytelnionych odpisów, wyekspedjowano to Archiwum do Królewca ¹⁾).

Kanon (III) ²⁾ w uchwałach synodu wileńskiego odbytego w czerwcu (dn. 24 i następnych) w Bielicy stwierdza fakt przewiezienia Archiwum z Kiejdan do Królewca, po uprzednio przeprowadzonej, zgodnie z kanonem z poprzedniego roku rewizji.

Z czasów przechowywania Archiwum maioris w Królewcu pozostało w naszym Archiwum obecnem 6, a właściwie 5 *różnych* regestrów, które są wymienione razem innymi w Katalogu Archiwum Wileńskiego z r. 1872 ³⁾ (Katalog A str. 13—15).

Na paginie 16 rejestru № 9, który jest kopją zaginionego rejestru, figuruje przy nazwisku X. Jerzy Rekuć Senjor Żmudzki naz-

¹⁾ r. 1699 *Can. de revisione Archivi.*

Na wielu Synodach tot Canonibus sancita Archivi maioris revisio, że jeszcze do swego dla różnych impedimentów przyjść nie mogła efektu deputuje do tej pracy Kościół Boży Wieleb. X-dza Marcina Niewierskiego Senjora Wileńskiego, Wielebn. X. Samuela Bythnera Senjora Żmudzkiego, Wielebn. X-dza Adama Wolka Senjora Zawilejskiego, Wieleb. X-dza Samuela Windysza Consenjora Wileńskiego, a z świeckich osób ponieważ się jegomość pan aktor dla publicznych swych tam nie może stawić zabaw, (zastąpił go Jakub Estko miecznik powiatu Kowieńskiego. Komisarz z Synodu Świętegoznaczony — N 6 Katalogu A. Trzy rejestry Archiwum Prowincjonalnego) mają obrać virum dexterrimum, i wespół z nim pro Die Octava Octobris w Kiejdanach stanąwszy uczynić pilną i rozsądną pomienionego Archiwum rewizję, a nie tylko fascykuły rozmaitych Dystryktów spisać, ale każdą w nich będącą sztukę zregestrować i swoim wyrazić nazwiskiem. Illis peractis, te zrewidowane, zregistrowane et cum omnibus seorsivis monumentis zupełnie złączone Archiwum, mają Ichmościowie przenieść z *Kiejdan do Królewca*, Ekstrakty Dystryktom, Zborom w nich będącym potrzebne przy sobie zostawiwszy. Co wszystko non obstante unius vel alterius absentia ma się za Boską pomocą”.

²⁾ r. 1700 *Can. III.*

Diu desideratum rewidowania Archivi Majoris opus przez deputowane od przeszłorocznego Synodu osoby wzięło swój szczęśliwy koniec, a nie tylko pomienione Archiwum przywilejów, funduszów i spraw Zborów W. X. L. już jest przejrzane, porządnie zregestrowane i w całości od Wielebnego w Bogu księdza Samuela Bythnera Senjora Żmudzkiego odebrane; ale też secundum mentem Canonis 11 Anni proxime praeteriti z Kiejdan do Królewca przeniesione. Zaco jako W-u X-u Senjorowi Żmudzkiemu i wszystkim tym Ichmościom, którzy in hoc laudabili negotio utilem Ecclesiae navarunt operam dziękujemy, tak mieć po Wielebnych X.X. Superintendentach chcemy, żeby każdy przy swym Dystryckie miał Regestr tego Archiwum osobliwy z pieczęcią Synodu prowincjonalnego i z podpisem dyrektorskim dyrektora i pisarzów Synodu także pisarzów utriusque Ordinis. Rescript od sesji Królewieckiego Zgromadzenia względem tej Archivi locacjey do Synodu terazniejszego przysłany; i kwitacja Praesbyteri Regiomontani z odebrania tegoż Archiwum Większego ma zostawać in Minori Cajodunensi Archivo.

³⁾ pod numerami 6, 7, 10, 11 też 27 wreszcie regestr Reczyńskiego N 22, o którym już była wyżej wzmianka.

wa urzędu pełnionego w Królewcu: *Kaznodzieja Królewiecki Archivi Regens*. Ten sam Ks. Jerzy Rekuć był inspektorem alumnatu.

Nie wchodząc tu w szczegóły, można stwierdzić na podstawie, chociażby tylko adnotacyj z nazwiskami komisarzy, delegowanych od Synodu dla rewizji Archiwum Królewieckiego, że znajdowało się ono w Królewcu pod troskliwą opieką osób odpowiedzialnych, do których w pierwszym rzędzie należał *kaznodzieja polski* w Królewcu.

Jednota starała się zawsze o obsadzenie stanowiska tego przez swoich mężów zaufania i przedstawiała swego kandydata do zatwierdzenia władz pruskich na urząd kaznodziei polskiego w Królewcu. Polecenie Jednoty było przeważnie uwzględniane, jednak niezawsze. Np. w r. 1752 król Fryderyk II pruski, wbrew popieranej przez Jednotę Litewską kandydaturze ks. Benjamina Canota, zatwierdził ks. Dawida Behra, wybitnego kaznodzieję z Wielkopolski. Synod odrzucenie nominacji swego kandydata uważał za niebezpieczny precedens, (z tego względu był nawet wniesiony protest do Prezydenta Dyrektorjatu Berlińskiego ¹⁾).

Pomimo tej okoliczności, że ks. Behr był kontrkandydatem Jednoty, stosunek jednakże Jednoty do niego i odwrotny ułożył się nienajgorzej, gdyż obie strony wzajemnie siebie potrzebowały.

Ks. Behr, jak sam się wyraził w swem liście do Jednoty Litewskiej ²⁾ *garnął się* „do łaski Wielmożnych, w Bogu Przewielebnych, Wielebnych Waszmości Panów i Łaskawych Dobrodziejów Litewskich, z którymi ta osobliwa i ścisła zachodzi relacja, że ubogi Zbór Królewiecki polski jest niby filia zborów litewskich, a ksiądz tego zborczka certo respecto filius Communitaty Litewskiej, zagranicznych onejże interesów pilnujący”.

Jednota potrzebowała nieraz pomocy kaznodziei polskiego w Królewcu w sprawach nie tylko dozoru nad Archiwum.

Kaznodzieja polski w Królewcu potrzebował, jeżeli nie dla siebie osobiście to dla swojej pracy duszpasterskiej, pomocy materialnej i moralnej przedstawicielstwa zborów Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Dlatego to ks. Behr, nawet ten z królewieckich kaznodziei polskich, który wbrew woli Jednoty Litewskiej otrzymał urząd kaznodziejski w Królewcu, był w dobrych stosunkach z Jednotą i już w drugim roku swego urzędowania sporządził Regestr Archivi maioris w Królewcu i otrzymał za to podziękowanie od Synodu.

¹⁾ Katalog Archiwum A. str. 442 Nr. 21).

²⁾ Katalog Arch. str. 443 Nr. 27).

Każdy kaznodzieja polski w Królewcu był z natury rzeczy opiekunem deponowanego tam Archiwum Jednoty.

Nietylko archiwum „Królewieckie” ale i wszystkie archiwa *dystryktowe* zwały się obecnie w jedno *archiwum Synodu ewangelicko-reformowanego w Wilnie*.

Liczba i nazwy dystryktów (djecezyj) i związanych z nimi archiwów z biegiem czasu się zmieniała.

Dystrykt *Ruski*, później nazwany *Białoruskim* albo *Mińskim*, miał w swoim obwodzie pięć miast głównych: Mińsk, Orsza, Połock, Mscisław i Witebsk. Na tem terytorjum w wieku XVII i XVIII pozostały tylko następujący zbory: zbor Miński i to zdezolowany już w ostatniej ćwierci XVII w., zbor Kojdanowski z kaplicą Siemianowicką, zbor Kopyski, do których potem z dystryktu wileńskiego przydano zbor Lebedziwski¹⁾ a z nowogródzkiego Słucki z kaplicą Zahalską i Kopylski. Do dystryktu mińskiego należała też kaplica w Ejnarowiczach.

Dystrykt *Nowogródzki* zawierał najpierw w sobie cztery miasta powiatowe z całym terytorjum ich i ich powiatów: Nowogródek, Rzeczyce, Mozyr i Wołkowysk. Potem odłączono od niego Wołkowysk i na to miejsce dodano zbory miński, kojdanowski i kuchcicki (kan. VI r. 1627), które później znowu od niego odłączono, a na ich miejsce przyłączono Bielice, Orłów, Dokudow i Kościeniew (kan. XXX r. 1653). Po drugim rozbiórce Polski odpadły od tego dystryktu i weszły do Białoruskiego dwa zbory Słucki i Kopylski (mem. 49 r. 1795). Przez co ten dystrykt tak się zmniejszył że pozostały w nim tylko dwa zbory funkcjonujące Ostaszyński z kaplicą Zarojską i Bielicki. Te resztki do dystryktu *Zaniemeńskiego* przyłączone zostały (kan. IV r. 1799).

Dystrykt *Podlaski* nazywał się przedtem *Brzeskim* i przez czas jakiś grodzieńskim. Należały do niego cztery miasta powiatowe z całym terytorjum ich powiatów: Brześć, Grodno, Pińsk i Słonim. Do nich dodano później (kan. XXVI r. 1614) Sielce, Pietuchow i Swiśloz. Po odpadnięciu Podlasia i części powiatu grodzieńskiego gdy z tego dystryktu trzy zbory (Węgrowski, Zabłudowski i Sidrzański) odpadły, zostały doń inkorporowane z dystryktu Nowogródzkiego zbory Ostaszyński z kaplicą Zarojską i Bielicki (kan. IV r. 1799) i nazwano go *Zaniemeńskim*.

Dystrykt *Zawilejski* zawierał najpierw terytorja miast wraz z powiatami: Wilkomierza, Upity i Kowna, do których potem jeszcze zbor

¹⁾ Kam. XXX r. 1653 i men. 41 r. 1693.

Dubiński dodano. W końcu XVIII w. wcielony został do dystryktu Żmudzkiego.

Żmudzki dystrykt składał się najpierw tylko z księstwa Żmudzkiego. Z czasem do tego dystryktu przyłączone zostały zbory Świętojezierski, Jesneński, Balwieryski i Promieski. Potem w połowie XVII w. Żejmelski z kaplicą Ponatyrską i Dziewałtowski, a w końcu XVIII zbór Nowomieski (mem. XXXIV r. 1781). Po trzecim rozbiore Polski odłączono od tego dystryktu i przyłączono do Wileńskiego zbory Dziewałtowski i Nowomieski (kan. IV r. 1799).

Liczba 6-ciu dystryktów r. 1614 zredukowana została w r. 1799 do 4-ch dystryktów.

Archiwa dystryktowe zmieniały swe nazwy zależnie od zmian stolic djecezji i miasta, w którym dane archiwum dystryktowe miało swoje pomieszczenie.

Dla zorientowania się zgrubsza z regestrach i aktach archiwalnych, jakie pozostały, należy terytorja dystryktowe *po za dystryktem wileńskim* podzielić na grupy następujące.

I. Nowogródzkie — Słuckie — Białoruskie — Kopyskie — Kojdanowskie.

II. Zawilejskie — Żmudzkie — Kiejdańskie — Birżańskie — Zaniemeńskie — Podlaskie — Zabłudowskie — Raśnieńskie — Grodzieńskie — Izabelińskie.

Po tem wyszczególnieniu dystryktów, ich zmian terytorjalnych i głównych centrach łatwiej każdy się zorientuje w różnych dystryktowych regestrach archiwalnych, które są wyszczególnione na str. 13—15 katalogu A. Archiwum Synodu ewangelicko-reformowanego w Wilnie, Archiwum, które w XIX stuleciu otrzymało jeszcze jedną nową nazwę — *generalne*.

Archiwum dawne wileńskie z włączonemi doń archiwami Królewieckiem i dystryktowemi czyli archiwum generalne albo Synodu ewangelicko-reformowanego w Wilnie, po zlaniu się wszystkich wymienionych archiwów w jedno, uporządkowane zostało w okresie od r. 1855 do 1872.

W r. 1855 w Birżach Synod powziął dnia 16 lipca uchwałę następującą, która została zapisana w protokołach sesji wileńskiej jako

Memorjał 161 o *Archiwum generalnem*:

„Gdy po śmierci ks. Rafała Downara miejsce archiwisty zawakowało, sesja zatem wileńska prosi o naznaczenie nowego archiwisty, któryby generalne Archiwum przejrzał, najdokładniej uporządkował, i dokonawszy tego, nadal one w doskonałym porządku utrzymywał. Synod widzi wielką potrzebę przeprowadzenia do porządku

tęgo tak ważnego dla nas Archiwum; lecz nie widząc dokładnie w jakim się ono obecnie stanie znajduje, nie mogąc zresztą ocenić pracy tego, któryby się podjął urządzeniem onego, porucza (sekretarzowi generalnemu Kolegjum ew. reformowanego), p. Tomaszowi Lipińskiemu tymczasowie w ciągu roku wejrzeć, czego mianowicie wymaga całkowite uporządkowanie generalnego Archiwum, jakiej pracy. Opinię swoją, wspartą zdaniem Kolegjum Wileńskiego p. Tomasz Lipiński następnemu da Bóg Synodowi zakomunikuje, a wten czas i archiwista się wyznaczy”.

W roku następnym 1856 Synod... „uprosił p. Tomasza Lipińskiego, aby chciał się zająć uporządkowaniem Archiwum generalnego na wzór innych rządowych archiwów, w przeciągu lat dwóch, naznaczając mu za pracę 250 rubli. Przy uporządkowaniu (cytujemy dalej ten sam memoriał z r. 1856 Nr. 135) Archiwum prosimy p. Lipińskiego, aby listy chociaż pisane do prywatnych osób przejrzeć, bo w nich może się nie jedna pamiątka historyczna ukrywać, któreby dla wyjaśnienia historii naszego kościoła na Litwie przydać się mogła”¹⁾.

Nie wchodząc w dalsze szczegóły historii uporządkowania Archiwum Synodu ograniczamy się przytoczeniem dat i wypisów z dwóch memoriałów²⁾.

Memoriał 10, r. 1870 – sierpień. (Akta posiedzeń Wydziału Wileńskiego). Mianowany z ramienia Synodu Komitet dla urządzenia (ustrojstwa) Archiwum donosi, że prace jego posuwają się coraz dalej naprzód; registr alfabetyczny i katalogi są sporządzane. Ale ponieważ te prace nie ograniczają się na tym, aby też papierom dać tylko zewnętrzny porządek, ale żeby dokumenty wpiery były rozpatrzone według swej treści i ich znaczenia, a na to potrzeba bardzo wiele czasu, przeto zadanie Komitetu jeszcze nie mogło być doprowadzone do końca. Jednak Komitet ma nadzieję, że w ciągu bieżącego roku wykona wzięte na siebie zlecenie.

W dwa lata potem, w r. 1872, w aktach Wydziału Wileńskiego z dniami 1 i 2 września zapisano w memoriale № 2.

„Wileńska sesja okręgowa donosi Synodowi, że prace dotyczące urządzenia (ustrojstwa) archiwum generalnego są ukończone. Komitet mianowany z ramienia Synodu dla doprowadzenia Archi-

¹⁾ Listy były, jak są tego ślady, porządkowane w pierwszej ćwierci XIX w. przez archiwistę Reczyńskiego – obecnie znowu doprowadzają się do porządku.

²⁾ Dajemy je w przekładzie z języka rosyjskiego, który z nakazu władzy państwowej został wprowadzony do ksiąg Synodu, wydziału Wileńskiego w Kolegjum od r. 1866.

wum do porządku, ściśle wykonał poleczone mu zadanie. Katalogi dające wykaz obecnego stanu Archiwum¹⁾ przedkładają się Synodowi”.

Katalogi te zachowały się dotychczas. Piśane są ręką ś.p. Wiktora Aramowicza, b. wychowawcy uniwersytetu Dorpackiego, buchaltera i kancelisty Kolegium wileńskiego.

Dlaczego katalogi tworzą 2 tomy a nie jeden, jest teraz trudnem do wytłumaczenia.

Tom grubszy (nazwany przez nas katalogiem *A*) liczy 995 stron numerowanych, z których jest zapisanych 579, pozatem 9 stron spisu rzeczy i karty tytułowej. Tom *B* liczy 385 stron numerowanych, zapisanych 252 pozatem 5 stron spisu rzeczy.

Spisy rzeczy („Oglawlenija”), czyli właściwie rejestry alfabetyczne działów obu katalogów są sporządzone w języku urzędowym zarówno przed tekstem jak i w środku księgi i na początku każdego działu; pod tą jednak narzuconą powłoką obcą w obu katalogach dominuje język polski.

Podział rzeczowy obu katalogów archiwum według treści został przeprowadzony w sposób dowolny, nie uwzględniający historii tego archiwum i jego składowych części, nie liczący się wcale z pozostałymi rejestrami z wieków ubiegłych.

Dzięki jednak tej okoliczności, że w podziale rzeczowym każdy zбір i związane z nim akta są w katalogach *A* i *B* wyodrębnione w oddzielne pozycje i że z grupy aktów poszczególnych zborów da się otworzyć pozostały kompleks każdego z archiwów dystryktowych jest ułatwiona praca archiwalna rekonstrukcyjna.

Praca ta już się prowadzi bez łamania i psucia ustalonego już od r. 1872 porządku. Akta wydobyte z miejsc, gdzie były przechowywane podczas wojny powróciły do szaf i szuflad ułożone w porządku ustalonym w katalogach r. 1872.

Dzięki dodaniu do magazynów archiwalnych dwupokojowego lokalu, przeznaczonego na pracownię naukową, z Archiwum Synodu i Biblioteki korzystać mogą i już korzystają osoby pracujące naukowo.

W końcu dla pracowników zamiejscowych, chcących mieć wyobrażenie, oczywiście z dużym przybliżeniem co do luk i stanu obecnego archiwum, dajemy opracowany przez nas na podstawie katalogów z r. 1872 odpowiadających obecnemu stanowi Archiwum, wykaz zborów z ilością znajdujących się do nich akt i z określeniem dat krańcowych okresu, z którego zachowały się akta, dotyczące danego zboru.

¹⁾ „Katalogi swidetelstwujuszczie sostoianie w kakom teper' nachoditsja archiw, predstavljajutsia Sinodu”.

NAZWA MIEJSCOWOŚCI ZBORU	Liczba znajdu- jących się w Ar- chiwum aktów	L a t a najstarsze i naj- nowsze objęte katalogiem
Balwierzyski	25	1612—1644
Bejnarów	4	1643—1713
Berezwiecz	1	1629
Bierzany (pod Kiejdanami)		
Bortkuny	1	1634
Cejkiny	1	1621
Czadosy	2	1643—1646
Dobromyśl	2	1619
Dubinki	14	1650—1698
Dziewałtów	25	1615—1848
Ejnarowicze kaplica	5	1744—1807
Giałów	89	1620—1701
Gielwany kaplica	3	1642—1646
Gruździe	4	1624—1731
Horodyszcze	2	1622—1633
Iskońc	2	1621—1628
Izabelin *)	31	1779—1859
Jamna	30	1635—1841
Janów	2	1753—1782
Jeziory	10	1633—1743
Jezno	2	1633—1634
Kiejdany	187	1614—1889
Kielmy	72	1610—1885
Kojdanów	47	1621—1888
Kopyl	17	1629—1886
Kopyś	50	1613—1885
Kościeniew	9	1668—1699
Kościeszyn	11	1612—1645
Kowno	2	1781
Królewiec	37	1675—1805
Kuchcice	2	1631—1633
Kukowicze kaplica	1	1806
Kurtowiany	1	1629
Lack	1	1634
Lebiedziew	6	1655—1800
Linkowiec	22	1568—1697
Lubcz	51	1651—1886
Łukomle **)	1	1634
Łyntupy	3	1459—1628

*) Patrz Pietuchów 1 (1638).

**) Łukomle i Rakezyn—akt wspólny.

NAZWA MIEJSCOWOŚCI ZBORU	Liczba znajdu- jących się w Ar- chiwum aktów	L a t a najstarsze i naj- nowsze objęte katalogiem
Mackiszki	4	1618—1678
Mińsk	7	1595—1833
Monkiszki	11	1644—1706
Montwidów	3	1621—1652
Niepokojczyce	28	1630—1880
Norejki vel Płoniany	2	1629—1743
Nowogródek	92	1588—1808
Nowe Miasto	58	1583—1888
Nurzec	14	1638—1836
Orla	20	1596—1838
Orłów	32	1614—1838
Ostaszyn	27	1637—1886
Oszmiana	2	1618—1623
Pjaski	17	1723—1806
Pietuchów *)	1	1638
Piekieliszki	1	1625
Pohost	1	1633
Połock	8	1622—1815
Połonka	1	1661
Ponatyry	20	1584—1791
Popiel	51	1668—1880
Poswol (augsburski)	1	1728
Poszakarnia	1	1465
Poszuszwie		
Promieź	6	1615—1779
Radziwiliszki	17	1705—1844
Rakczyn **)	1	1634
Raśna	23	1801—1888
Rohozin	3	1621—1644
Rosienie	111	1583—1798
Rykonty	1	1635
Sereje	29	1598—1849
Serwecz	8	1622—1679
Sidra	20	1630—1821
Sielec	47	1476—1807
Stuck	121	1617—1888
Smorgonie	1	1612
Smycze	2	1631—1647
Sokolów	11	1425—1661
Sołomieś	38	1583—1886

*) Patrz wyżej Izabelin.

**) Rakczyny i Łukomle — akt wspólny.

NAZWA MIEJSCOWOŚCI ZBORU	Liczba znajdujących się w Archiwum aktów	Lat a najstarsze i najnowsze objęte katalogiem
Stara wieś	5	1625—1664
Świadość	79	1664—1830
Swirany	23	1413—1642
Swisłocz	2	1633—1704
Szczepanów	1	1798
Szydłów	40	1591—1722
Szwabiszki	77	1510—1882
Tajmanów (i Nowy Bychów)	3	1631—33—36
Tursk (w Małej Polsce)	4	1798—1799
Wenusów	16	1633—1704
Węgrów	21	1641—1797
Widukle	5	1698—1712
Wilno	196	1577—1888
Witebsk	16	1598—1673
Wiżuny	8	1611—1687
Wsielub	2	bez daty
Uzupin	1	1781—2
Zabludow	88	1653—1868
Zahale kaplica	4	1692—1848
Zarój kaplica	7	1736—1820
Żejmele	21	1595—1707
Żołpie	5	1627—1754
Żuprany	62	1541—1818
Ogółem	2302	

z ogólnej liczby przeszło 7 tysięcy zarejestrowanych w katalogach A i B z r. 1872 aktów Archiwum Synodu.

Pozatem do Archiwum Synodu wpłynęło w drodze kupna okazynego w roku 1925—26-ym kilkaset aktów z XVI—XVIII stuleci.

Akta te są obecnie doprowadzone do porządku, z uwzględnieniem ich pochodzenia ściślejszego. Wszystkie pochodzą z terytorjum b. Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Notatka historyczna o Bibliotece Synodu.

Znajomość historii każdej biblioteki daje klucz orientacyjny do oceny wartości danego księgozbioru.

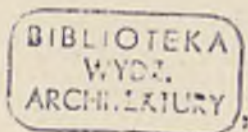
Wileńska Biblioteka Zborowa, późniejsza Synodalna, ma swoją historję, skróconą niestety o lat 60 (blisko 50 z wieku XVI i o jeden dziesiątek lat z wieku XVII), z powodu zburzenia w r. 1611 nie tylko biblioteki przy zborze, ale archiwum z protokołami synodów, z rejestrami księgozbioru i z innymi dokumentami, z których dałaby się odtworzyć historia tej niewątpliwie bardzo cennej biblioteki już w owym okresie. Możemy sobie tylko wyobrazić, jakie skarby biblioteczne, ile różnych inkunabułów i ile najrzadszych białych kruków — unikatów zachowałyby się, gdyby nie poszły z dymem przy pożarze tego księgozbioru, zasilanego przez ks. Radziwiłłów oraz inne magnackie rody i szlacheckie, wśród których w owym czasie kościół ewangelicki reformowany miał najwięcej i najgorliwszych zwolenników.

Z dawnej wileńskiej biblioteki zborowej pozostał jeden tylko inkunabuł bez karty tytułowej i ze śladami pożaru: jest to Biblia z oficyny Coburgera wydana w r. 1480 Norymberdze.

Druki XVI w. w liczbie trzystu kilkudziesięciu, wchodzące obecnie w skład biblioteki Synodu, wpłynęły do niej już po r. 1611 z innych księgozbiorów: z bibliotek zborowych, szkolnych i z darów.

W r. 1634 wileńska biblioteka zborowa otrzymała w darze od Wacława Pakosza bibliotekę po Sebastjanie Pakoszu ¹⁾ „których to ksiąg registr ad Archiwum Zboru Wileńskiego jest oddany” (kanon 3 r. 1634).

¹⁾ Sebastjan Pakosz herbu Prawdzie urodzony z Chodkiewiczówny, dziedzic Bociszek i Swisłoczy, fundator zboru promieskiego, wojski upicki był ojcem Wacława Pakosza, również później wojskiego upickiego. Wacław po śmierci swej żony Marjanny Gruzewskiej przeniósł się do Holandji, gdzie z czasem się ożenił i stał się protoplastą Pakoszków holenderskich.

W tymże (1634) roku wileńska biblioteka zborowa otrzymała z rozporządzenia ostatniej woli zmarłego ks. Andrzeja Welzjusza również bibliotekę.

Prawie każdy zbór ewangelicki posiadał własną bibliotekę, która się zasilala przez kupno nowych książek i dary. Biblioteki zborowe nie zawsze dawały gwarancję zachowania swego majątku książkowego w całości i porządku, przeto na Synodzie r. 1653 uchwalono (kanon XII): „Dowiedziawszy się, iż biblioteki od różnych osób na zbory różne legowane i kupione nie tak się, jako należy obracają, owszem w wiele ksiąg obierane bywają; żeby się to in posterum nie działo, stanowimy, aby do Kiejdańskiej i Słuckiej szkoły bibliotek przyłączone były”. Źródłem tej uchwały była też chęć, aby do istniejących już cennych księgozbiorów gimnazjów ewangelickich w Kiejdanach i Słucku (fundacjach Radziwiłłowskich) dodać nowe bogactwa i zabezpieczyć, aby książki „tak jako się należy obracały”.

Jeden z pierwszych rektorów, świetny organizator gimnazjum Słuckiego ks. Andrzej Dobrzański w testamencie swoim z r. 1640 ocenia swój prywatny księgozbiór na 5000 złotych, w owych czasach imponującą sumę, ale niewygórowaną w stosunku do wartości zbiorów: *propter antiquitates, novitates et raritates*. Cenny ten księgozbiór dzięki ofiarności ks. Bogusława Radziwiłła został nabyty dla biblioteki gimnazjum Słuckiego.

Księża ewangeliccy u nas tak samo jak w Niemczech słynęli z bogactwa w książkach i dzieciach przy bardzo skromnych wymaganiach życiowych, byli: „arm am Beutel, aber reich an Kindern und Büchern“, jak mówią Niemcy.

Księża i profesorowie gimnazjów ewangelickich w Kiejdanach i Słucku przed objęciem obowiązków duszpasterskich i nauczycielskich kształcili się z reguły na pierwszorzędnym uniwersytetach europejskich w krajach ewangelickich, gdzie korzystali z licznych stypendjów.

W r. 1684 w księgach synodu (kan. 3) „*in perpetuam rei memoriam*” mianowano wszystkie loca, gdzie są alumnowie nasi od książąt ichmościów in gremium academicum przyjęci.

Naprzód *Lugduni Batavorum* 4 cum victu et amictu, w *Marpurgu* 3 także cum victu et amictu, w *Heidelbergu* ad studia theologica 4, w *Frankforcie* 2 victu et amictu opatrzonych, w *Berlinie* 2”.

W r. 1688 zostało ufundowane nowe trzy stypendja ¹⁾ przez Ludwikę Radziwiłłównę, margrabinę Brandenburską dla synów księży ewangelickich Jednoty Litewskiej.

¹⁾ Dzięki staraniom ks. Samuela Bythnera.

O wysłaniu alumnów synodu do *Edinburga* znajdujemy wzmianki w protokołach synodów, np. w kanonie XV r. 1723 czytamy: „ordinacja alumnów na teraźniejszym Synodzie takowa stanęła”... „Do Edinburga z Leydy Inglis a z Królewca Karkettel”...

W kilkanaście lat potem obaj wyżej wymienieni „alumnowie zagraniczni” zostali z czasem rektorami gimnazjów: ks. Jakub Inglis w Słucku, ks. Krzysztof Karkettel w Kiejdanach.

Alumni Synodu zaopatrywali się zagranicą w wyższych uczelniach nie tylko w wiedzę, ale i w książki, z którymi powracali do kraju i później sprowadzali je na potrzeby własne i bibliotek, przeważnie szkolnych, ale też czasem i zborowych¹⁾. Każdy kto zechce przejrzeć uważnie dzisiejszą bibliotekę Synodu wileńskiego znajdzie w niej sporo książek z własnoręcznymi podpisami dawnych właścicieli tych druków — księży i nauczycieli w zborach i szkołach Jednoty litewskiej.

Pierwszy pokaz zabytków ze zbiorów Synodu wydobyl z Bibliotek i Synodu kolekcję rzadkich polskich druków, ale drukujący się obecnie katalog i przyszłe pokazy zbiorów Biblioteki będą świadectwem bliskich dawniej stosunków Polski ewangelickiej z Europą Zachodnią, nawet więcej, żeśmy tworzyli część składową tej Europy, od której tylko rozbiór kraju, zgasnięcie stypendjów na wszechnicach zagranicznych dla naszych alumnów, w końcu (za czasów Mikołaja I-go) zakaz absolutny wyjazdu na uczelnie zagraniczne odzieliły ten kraj barjerą rosyjską od Europy.

Katalogi Biblioteki Synodu.

Regestrów Ksiąg ofiarowanych do Biblioteki Synodu albo innych księgozbiorów, które weszły w skład tej Biblioteki nie zachowało się, z wyjątkiem jednego z r. 1828, który się nazywa „Katalog Biblioteki przez ś. p. Jerzego Okołowa, Radcy Stanu Gimnazjum Słuckiemu zapisany”²⁾.

¹⁾ Pomimo kanonu XII uchwalonego w r. 1653 na Synodzie, oczem już była wyżej mowa, biblioteki zborowe nie zostały wszędzie zlikwidowane na rzecz szkolnych; nawet w Słucku obok biblioteki gimnazjalnej była też biblioteka zborowa, której gdy w r. 1710 został zbor Słucki „noworeaedificowany” ofiarował mu swoją bibliotekę ks. Lutomirski, senior nowogródzki w owym czasie, który w młodości swojej już w 1679 był alumnem zagranicznym, zaś w 1686 został wysłany na wyższe studia do Leydy.

²⁾ Foljant str. 28. Ów „Katalog”, czyli regestr daje w skróconych tytułach, bez wskazywania roku i miejsca druku spis 764 numerów dzieł otaksowanych uredowo na 2801 złotych (ówczesnych, z których każdy równał się 15 kopiejkom).

Z katalogów Biblioteka Synodu posiada następujące:

Conspectus librorum Bibliothecae Gimnasii Slucensis ordine systematico, secundum singulos literarum disciplinas cura et opera *Pauli Wagneri* An. 1854—1862 consignatus ¹⁾.

Paweł Wagner, nauczyciel gimnazjum Słuckiego przy opracowaniu powyższego katalogu korzystał niewątpliwie z cennych rad i wskazówek swoich kolegów, księży Juljana Biergela i Józefa Głowackiego, będących w tym czasie profesorami również gimnazjum słuckiego ²⁾.

Biblioteka gimnazjum słuckiego przed przewiezieniem swoim do Wilna i włączeniem jej do Biblioteki Synodu otrzymała w r. 1838 ³⁾ po zamknięciem w r. 1824 gimnazjum w Kiejdanach cenną Bibliotekę *Kiejdańską*.

Katalog Wagnera w końcu każdego działu był później uzupełniany ręką ks. Głowackiego, który z chwilą gdy osiadł w Wilnie wpisywał do tego katalogu nowe nabytki Biblioteki Synodu.

Po ks. Głowackim pozostało 7 zeszytów foljantów *katalogu działu teologicznego* Biblioteki Synodu. W tych 7 zeszytach ks. Głowacki opisał 1757 dzieł.

Ks. Głowacki sporządził również *katalog kartkowy*, z którego pozostały tylko resztki.

Nowy katalog kartkowy został sporządzony przez siły mniej fachowe w latach 1821—24. Treść tych kartek została w porządku alfabetycznym autorów wpisana do *Nowego katalogu* ⁴⁾, który obejmuje w okrągłych cyfrach około 7700 dzieł w 12700 tomów.

Najnowszy katalog Biblioteki opracowywany przez p. Stefana Kadera stopniowo się drukuje.

¹⁾ Dwa foljanty, z których tom I ma 676 stron numerowanych, II wydaje się podobnej objętości — strony nienumerowane.

²⁾ Estreicher w Bibliografii Polskiej t. VIII r. 1882 wspomina z uznaniem o ks. ks. Biergelu i Głowackim w tych słowach: „O zasłudze X-dza Juljana Biergiela pisałem już, a więcej rozwiódł się o tem Tygodnik illustr. Nr. 314. Nie mniejszą przysługę wyświadcza mi paster wileński X. Józef Głowacki, którego ostatnia przesyłka, obejmuje 234 druków z 17 stulecia, znajdujących się w Bibliotece Synodu ewang.-reformowanego wileńskiego”.

³⁾ Przewieziona została z Kiejdan do Słucka kosztem hr. Wawrzyńca Puttkamera, męża Maryli Wereszczakówny.

⁴⁾ Do nowego katalogu została włączona cenna Biblioteka, ofiarowana w r. 1880 przez generalnego superintendenta ks. Stefana Lipińskiego, licząca około 1600 tomów.

KATALOG.

I. Zabytki Kościelne.

Po muzeach i świątyniach Pańskich zachowały się aparaty kościelne i naczynia liturgiczne, dzieła dawnego przemysłu artystycznego. W archiwum przy zborze wileńskim, mamy zbiór haftowanych tkanin i naczyń liturgicznych pochodzących ze zborów Jednoty Litewskiej. Najbogaciej przedstawia się w naszym zbiorze epoka w. XVII, i XVIII. Eksponaty pochodzące z w. XVII, mają w ornamentyce swojej charakter wybitnie polski, widzimy tu te same motywy co na pasach słuckich, dostosowane do techniki hafciarskiej, czy też metalowej.

W. XVIII, przedstawia się ciekawie tak pod względem technicznym jak stylistycznym mamy tu bowiem, charakterystyczne dla tej epoki aplikacje i hafty łańcuszkowe, a obok motywów polskich powtarzają się bogate ornamentacje z muszli, stylizowanych kwiatów, rogów obfitości oraz motywów pseudochińskich. Najbardziej godnymi uwagi są haftowane na tkaninach napisy, tak charakterem, jak rozłożeniem liter przypominające napisy na dawnych epitafjach.

Całość zbiorów wykazuje w dostatecznie wyraźny sposób, do jakiego stopnia sztuka ta wypływa bezpośrednio z ducha polskiego i polskiej kultury.

Nr. 1.

Chrzcielnica. Wym.: wys — 18 cm. średnica misy 47 cm., podst. 37. Głębokość misy 7 cm.

Srebrna misa połączona stojąca na czterech nóżkach o kształcie zwierząt apokaliptycznych w sedelu okrągłym —. Obwód i wnętrze misy ozdobione ornamentem kartuszowym wychodzącym w podwójnych promieniach, które tworzą wgłębienia rozszerzające się odśrodkowo.

Ornament połączony, pola nieornamentowane srebrne. Na krawędzi misy po stronie odwrotnej napis —: TA KRZCILNICA DO ZBORV KIEYDANSKIEGO W ZABLVDOWIV ROBIONA, NADANA OD XIĄŻĘCIA IEGO MSCI PANA STAROSTY ŻMVDZKIEGO HET-

MANA POLNEGO W. X. L. Poniżej na wypukłości herb Radziwiłłów, orzeł z trąbami w laurowym wieńcu i pod wieńcem 552.B.

Na obwodzie obręczy stanowiącej podstawę, o czterech spłaszczonych kulach napis: DANA MI IEST WSZELKA MOC NA NIEBIE Y NA ZIEMI || IDĄC TEDY NAVCZAICIE WSZYSTKIE NARODY || KRZCZĄC IE W IMIĘ OYCĄ Y SYNA Y DVCHA S: || VCZĄC IE PRZESTRZEGAC TEGO WSZYSTKIEGO COM WAM PRZYKAZAŁ.

Pochodzi ze zboru Kiejdańskiego.

Nr. 2.

Kielich srebrny złożony. Wys. 31. Średn. podst. 6 cm. średn. kielicha 11. cm. wiek. XVII.

Podstawa ornamentowana fryzem z główek aniołków oraz bukietami kwiatów i owoców. Trzon o dwu węzłach: dolny mniejszy ozdobiony ornamentem z kwiatów, górny większy główkami aniołków w kartuszowych ornamentach. Górna część czyli sam kielich ujęty w srebrną ażurową koronkę z główek aniołków kwiatów i owoców. Na kielichu wygrawerowane herby: pośrodku orzeł w nim trąby Radziwiłłów, z dwóch stron litery: C. R. oraz cztery herby spokrewnionych z Radziwiłłami rodów, między nimi pośrodku orzeł polski. Górą w pasie liniowym biegnie napis.: COMMUNICATIO * SANGUINIS * CHRISTI * POCULUM * BENEDICTIONIS * EST*

Pochodzi ze zboru Kiejdańskiego.

Reprodukcja Cz. II k. I.

Nr. 3.

Konewka srebrna połączana z pokrywką. Wysokość 30 cm., średn. podstawy 14 cm., średn. pod pokrywką 11 cm. Wiek XVII. Pośrodku w kartuszowej prostokątnej ramie napis TA KANEWKA VMYSLNIE ROBIONA KV || VSŁVDZE STOŁV BOŻEGO ABY Z NIEY VSŁV || GOWANIE TESTAMENTOWI SYNA BOŻEGO || ABY SIE IEY NIKT NIE WAŻYŁ KV POŻYTKV SWEMV || INAKSZEMV OBRACAC A IESLIBY SIE KTO SMIAŁ || TEGO WAŻYC WZIĄCIĄ OD STOŁV BOŻEGO || NIECH SOBIE WSZYSTKO || NIESZCZESCIE DOMU || Y POTOMSTWA WEZMIE Y TRĄD NA AMANOW || NIECHAY W DOMV IEGO ZOSTAIE NA WIEKI W BIBLY || NAPISANO.—

Pod napisem w jednej tarczy herby Lis, Brodzic, Pobóg, Pomian (odmiana) w oprawie kartuszowej owalnej podtrzymywane przez dwa aniołki, poniżej po bokach tarczy litery od lewej strony: MF. R. A. T. K. Ż. (Marja Frackiewiczowa Radziwińska Adamowa Talwoszowa Kasztelanowa Żmudzka?) Z obydwu stron kartusza z napisem ornament z bukietów stylizowanych goździków i dzwonek w wazach oraz ptaków. Podstawa składa się z trzech pasów ornamentowanych. Na uchu grawirowaniem: IIIII GRYWNIE.

Pochodzi ze zboru Kiejdańskiego.

Reprodukcja Cz. II k. II.

Nr. 4.

Chustka z białego muślinu. Wym.: 90: 92 cm. Wiek XVI.
Na środku koło w promieniach a w niem napis.: P. IEZUS MOWI ||
IAM IEST ONCH B || ŻYWOTA KTO DO MNIE || PRZYIDZ E NIE
BEDZIE || ŁAKNAŁ A KTO WIERZY || WE MNIE NIE BEDZIE ||
PRAGNAŁ NA WIEKI || JOHAN CAP VI.

Na obwodzie: W KRYSTUSIE MIESZKA WSZYSTKA ZAPEŁ-
NOŚĆ BOSTWA CIELESNIE.

Na rogach i pośrodku każdej strony chusty bukiet palmetowo
ułożony stylizowanych dzwonek i liści akantu w barwach: zielonej,
niebieskiej, kremowej z złotymi nićmi przetykany. Brzegiem biegnie
napis: BŁOGOSŁAWIENI KTORZY ŁAKNAŁ Y PRAGNAŁ SPRAWIEDLI-
WOSCI ABOWIEM TAKOWI NASYCENI BEDA. MAT: V. KTO PO-
ŻYWA CIAŁA MEGO Y PIIE KREW MOIE MA ŻYWOT WIECZNY
A IA GO WZBUDZE WON DZIEN OSTATECZNY. DUCH CI IEST
KTORY OBŻYWA. CIA O NIC NIE POMAGA. IOHAN: V. Cały haft
wykonany jest ścięciem płaskim.

Pochodzi ze zboru Śluckiego.

Reprodukcja Cz. II k. III.

Nr. 5.

Nakrycie na kielich. Wym.: 54: 54 cm. Wiek XVI.

Na różowym spłowiałym atlasie haft: w kole postać środkową
unoszącą się w obłokach koronują dwie inne. Wokoło główki anioł-
ków. W czterech rogach serwety z malutkich wazonów wyrastają
palmetowo ułożone bukiety z rogami obfitości, jabłkami granatu,
rozetami i w symetryczne spirale rozwiniętymi gałązkami. Między
bukietami po bokach serwety gałązki stylizowanych goździków,
z obu ich stron malutkie palmety. Motyw ten symetrycznie rozmie-
szczony powtarza się z wszystkich stron. Brzegiem nakrycia biegnie
ciągły ornament: esowata linja z której wykwitają naprzemian jabłka
granatu, rozety i stylizowane goździki. Cała serweta haftowana ścię-
ciem wypukłym, złotymi nićmi.—

Pochodzi ze zboru w Raśnie.

Reprodukcja Cz. II k. IV.

Nr. 6.

Serweta Podłużna.: z białego jedwabnego muślinu. W. XVII —
Wym.: 149: 73 cm.

Wzdłuż brzegów napis złotem haftowany: BIERZCIE I IEDZCIE
TO IEST CIAŁO MOIE TO IEST KREW MOJA KTORA SIĘ ZA
WIELU WYLEWA NA ODPUSZCZENIE GRZECHOW A CZYŃCIE
TO NA PAMIĄTKE MOIE KTO POZIWA CIAŁA MOIEGO A PIIE
KREW MOIE ZOSTAIE WE MNIE A IA W NIM SŁOWA KTORE IA
MOWIE SĄ DUCHEM I ŻIWOTEM.

Powyżej napisu szlak: Wazy z bukietami ułożonymi palmetowo
o przeważającym motywie stylizowanego goździka i tulipana. Między

bukietami gałązki tulipanów. Cały ornament utrzymany w kolorach: żółtym, czerwonym i niebieskim, bogato srebrem i złotem przetykany. Wykonany ściegiem płaskim.—

Pochodzi ze Zboru w Raśnie.

Reprodukcja Cz. II k. V.

Nr. 7.

Serweta podłużna z białego muslinu. Wym.: 72: 47 cm.

Brzegiem wokół biegnie napis: VERBUM DEI MANET IN AETERNUM. HELENA WIEKOWICZOWNA ROKU 1647 || DAWIDOWA-BLINSTRUBOWA. Po bokach serwety po trzy gałązki stylizowanych goździków, dzwonek i firletek w barwach: różowej, niebieskiej, żółtej, czerwonej i zielonej delikatnie złotem przetykanych. Haft cały wykonany ściegiem płaskim, częściowo zniszczony.—

Pochodzi ze Zboru Ostaszyńskiego.

Reprodukcja Cz. II k. VI.

Nr. 8.

Nakrycie na ołtarz.: Wym.: 256: 60 cm.

Białe lniane płótno. U góry w dwu rzędach haftowany napis: TE TOWALNIA DO ZBORU POSZUSZWIANSKIEGO OFIAROWALI DO OKRICA STOLU BOZEGO A-O DN-I 1651. 10-BR I O DNIA Ż.L.K.L. || BO GO JA WZBUDZĘ W ON DZIEN OSTATECZNY ||. U dołu i po bokach 9 bukietów stylizowanych dzwonek i ostów, między którymi napis: KTO POZYWA CIAŁA MEGO Y PIIE KREW MOIE MA ZYWOT WIECZNY. Haft cały wykonany ściegiem płaskim czarnymi i złotymi nićmi.

Pochodzi z Zboru Poszuszwińskiego.

Reprodukcja Cz. II k. VII.

Nr. 9.

Nakrycie na kielich. Wym.: 104. 104 cm.

Na białym cieniutkim płótnie pośrodku koło w złotych promieniach wykonanych haftem kładzionym. Na obwodzie koła napis: ZESLI SWIATŁOSC TWOIE Y PRAWDĘ TWOIE TE MIE POPROWADZĄ Y WPROWADZĄ MIĘ NA.S: GORE TWOIE. PSA. XLE. Wewnątrz koła: DAIE TE CHUSTKE · DO ZBORU BIELICKIEGO · AŃ. 1694. Z PSALMU XXIII. WIERSZ. 5.TY. PRZED OBLICZEM MOIM. GOTUIESZ STOŁ PREECIWKO NIE || PRZYACIOŁOM MOIM POMAZAŁES || OLEIKIEM GŁOWĘ MOIE KUBEK MOI || IEST OPLYWAJĄCY. **K. N. DOMASŁAWSKA**. Haft ten jest naniesiony na nowy materiał co potwierdza napis: PONOWIONO. RU. 1821.

Obramienie tworzy szeroki ciągły ornament ze stylizowanych ostów i rozet oraz falisto wijących się liści, wykonany haftem płaskim i kładzionym, w kolorze zielonym i złotym.

Pochodzi ze Zboru Bielickiego.

Reprodukcja Cz. II k. VIII.

Nr. 10.

Chustka z białego muslinu. Wym.: 86: 86 cm.

Pośrodku koło w promieniach wewnątrz tegoż napis.: Z PSALMU XXIII.XI.5. PRZED OBLICZEM MOIM || GOTUJESZ STOŁ PRZECIWI || KO NIEPRZYACIOŁOM MO || IM. POMAZAŁEŚ OLEYKIEM || GŁOWĘ MOJĄ. KUBEK MOJ || IEST OPŁYWIAJĄCY. || K. N. DOMA-SŁAWSKA || A: 1728. Na obwodzie koła.: PSALM XLIII. ZEŚLI ŚWIATŁOŚĆ TWOJĄ, Y PRAWDĘ TWOJĄ. TE MIĘ POPROWADZĄ, Y WPROWADZĄ. NA S: GORĘ TWOJĄ. — Brzegiem biegnie ornament z ciągłej linii falistej rozwijający się w gałązki jemioly. Cały haft wraz z napisem i rozszanymi po całej tkaninie półksiężycami wykonany złotymi nićmi, ścięgiem kładzionym.

Pochodzi ze Zboru Bielickiego.

Reprodukcja Cz. II k. IX.

Nr. 11.

Nakrycie na kielich z cienkiego płótna. Wym.: 72: 70 cm.

Na środku tkaniny w promieniach koło, na obwodzie napis: KTO: IE: CIAŁO: A PIIE: KREW: MOIE: MA: ZYWOT: WIECZNY: A IA GO: WZBUDZE: WON: OSTATECZNY: DZIEN: — Wewnątrz koła: IAM || IEST ON CHLEB || ZYWY KTORY Z NIEBA || ZTAPIŁ IESLIBY KTO IADŁ || Z TEGO CHLEBA ŻYC BEDZIE || NA WIEKI A CHLEB KTORI IA || DAM IEST CIAŁO MOIE KTO || RE DAM ZA ZYWOT || SWIATA u IANA S. || w ROZDZIALE 6.

Reszta tkaniny zasiana gwiazdkami. Napisy wszystkie haftowane ścięgiem płaskim złotymi nićmi, promienie i gwiazdki niebieskimi, żółtymi, zielonymi, złotem przetykanymi.

Brzegiem napis: PAN: NASZ: IEZUS: CHRISTUS: TEY: NOCY: KTOREY: BYŁ: WYDAN: WZIAŁ: CHLEB: A UCZYNIWSZY * DZIĘKI: ŁAMAŁ: Y MOWIŁ: BIERZCIE: IEDZCIE: TO IEST: CIAŁO: MOIE: KTORE: ZA WAS ŁAMANE * BYWA: TO: CZYNCIE: NA MOIE: WSPOMINANIE: TYMZE: SPOSOBEM: GDY: ODWIECZERZALI: WZIAŁ: * KUBEK: MOWIĄC: TEN: KUBEK: IEST: NOWYM: PRZYMIERZEM: W MOIEY: KRWI: TO: CZYNCIE * Poniżej na samym brzegu: ROKU 1793 x ROK.

Pochodzi ze Zboru Wileńskiego.

Reprodukcja Cz. II k. X.

Nr. 12.

Nakrycie na ołtarz. Wym.: 83: 68 cm. Wiek XVIII.

Na białem lnianem płótnie, składającym się z trzech części, aplikacje z różnokolorowych materji, o motywach pseudo-chińskich (ptaki i drzewka) i rokokowych, jak rogi obfitości, aniołki, gałązki kwiatów i zielone listeczki rzucane między aplikacje ścięgiem płaskim. Całość utrzymana w tonach pastelowych z wyjątkiem części restaurowanych.

Pochodzi ze Zboru Wileńskiego.

Reprodukcja Cz. II k. XI.

Nr. 13.

Nakrycie Stołu Pańskiego. Wym. 52: 52: 52: 43: 73 cm.

Na białym płótnie haftowane ścięciem płaskim bukiety dzwonek, fijołków i bratków naturalistycznie traktowanych w barwach: czerwonej, kremowej i żółtej, srebrem przetykanych, wychodzące z dzbanuszków rozmieszczonych w równych odstępach.

Pochodzi ze Zboru Wileńskiego.

Reprodukcja Cz. II k. XII.

Nr. 14.

Nakrycie na kielich z białego muslinu. Wym.: 80: 76 cm.

Na środku kielich i patena haftowane złotymi nićmi i pailletkami. Wokół kielicha i pateny falista gałązka winnej latorośli; grona ze złotych pailletek, liście i gałązki koloru brązowego i zielonego.

Poniżej w kwadrat biegnie z czarnych i złotych nici napis: KTO IE CIAŁO MOJE A PIIE KREW || MOIA MA ŻYWOT WIECZNY || A IA GO WZBUDZĘ W DZIEN ON O=STATECZNY. IOH: VI:V. 54. Wzdłuż brzegów ornament: jako motyw główny ciągła linja falista rozwijająca się w kwiatki różowych różyczek, niebieskich niezabudek i zielonych liści. Cały haft wykonany ścięciem łańcuszkowym. W jednym rogu wyszyta krzyżykami data 1798 R.

Pochodzi ze Zboru Kopyskiego.

Reprodukcja Cz. II k. XIII .

Nr. 15.

Chustka z białego płótna. Wym.: 117: 72 cm. Wiek XVIII.

W czterech rogach chusty bukiety stylizowanych kwiatów, wychodzące z rogów obfitości. Wzdłuż brzegów szeroki ornament ze stylizowanych kwiatów, muszli i kratek. Ornament ten tworzy ciągłą linję falistą. Haft cały wykonany jest ścięciem satynowym i węzłkowym, a utrzymany w kolorach: kremowym, zielonym, żółtym i niebieskim.

Pochodzi ze Zboru Ostaszyńskiego.

Pergaminy.

Nr. 1.

1465 16 kwietnia.

Grodno.

Kazimierz, król polski, nadaje Janowi Kieżgajłowiczowi, staroście żmudzkiemu, dworzyszcze Poszokorny.

$49 \times 23 + 7$.

Dokument pergaminowy, pisany po łacinie. Pieczęć średnia, litewska Kazimierza Jagiellończyka w wosku czerwonym wyciśnięta, przywieszona na sznurku.

Nr. 2.

1519 2 stycznia.

Brześć.

Zygmunt Stary potwierdza darowiznę m. Korejwiszki uczynioną na rzecz Jerzego Fedorowicza Chreptowicza przez jego babkę podskarbinę ziemską.

$48 \times 28 + 10,5$.

Dok. pergaminowy po rusku pisany, podpis kanclerza, Mikołaja Radziwiłła po polsku. Pieczęć litewska mniejsza Zygmunta Staręgo przywieszona na sznurku.

Nr. 3.

1536 23 sierpnia.

Wilno.

Jerzy Fedorowicz Chreptowicz zapisuje majątek Korejwiszki siostrze swej Hannie Marcinowej Podsejdkowskiej.

$44 \times 37 + 9$.

Dok. pergaminowy, pisany po rusku. Na sznurkach przywieszzone 3 pieczęcie woskowe: 1) Iwana Hornostaja, marszałka dworskiego, 2) Iwana Bohowitymowicza, 3) Krzysztofa Zawiszy, marszałka hospodarskiego. Czwarta pieczęć Chreptowicza oderwana, pozostał ślad po sznurku.

Nr. 4.

1552 22 listopada.

Wilno.

Hanna z Chreptowiczów Marcinowa Podsejdkowska zapisuje dwór Korejwiszki w dożywocie swemu mężowi.

$64 \times 32 + 7$.

Dok. pergaminowy po rusku pisany. Na sznurkach przywieszzone 4 pieczęcie: 1) biskupa żmudzkiego, Wacława, 2) Mikołaja Jurjewicza Radziwiłła, wojewody trockiego, 3) Iwana Hornostaja, wojewody nowogrodzkiego, 4) Hanny Podsejdkowskiej.

1559 10 listopada. **Nr. 5.** **Wilno.**

Zygmunt August nadaje Hieronimowi Chodkiewiczowi, staroście żmudzkiemu, Hrynki i Świsłocz.

67 × 36 + 11.

Dok. pergaminowy, pisany po rusku. Pieczęci brak, pozostały ślady po sznurkach i nacięcia.

1563 6 czerwca. **Nr. 6.** **Wilno.**

Zygmunt August nadaje prawo posiadania urzędów i dostojestw inowiercom w W. Ks. Litewskim.

75 × 88,5 + 8,5.

Dok. pergaminowy po rusku pisany. Pieczęć wielka litewska Zygmunta Augusta na sznurku przywieszona, zamknięta w pudełku blaszanym.

Reprodukcja C. II k. XII

1568 1 lipca. **Nr. 7.** **Grodno.**

Zygmunt August nadaje prawo posiadania urzędów i dostojestw inowiercom w W. Ks. Litewskim.

83 + 59 + 9.

Dok. pergaminowy po rusku pisany. Pieczęć wielka litewska Zygmunta Augusta, przywieszona na sznurku, zamknięta w pudełku blaszanym, uszkodzona.

1590 3 lipca. **Nr. 8.** **Wilno.**

Wypis z ksiąg trybunalskich wileńskich aktu sprzedaży dnia 7 czerwca kamienicy Stabrowskiego dla zboru ewangelickiego w Wilnie.

80 × 49 + 7.

Dok. pergaminowy po rusku pisany. Pieczęci brak; na zakładce ślady sznurków.

1629 18 sierpnia. **Nr. 9.** **Wilno.**

Wypis z ksiąg trybunalskich zapisu Marji Michajłówny ur. Radzywińskiej Adamowej Talwoszowej, kasztelanowej żmudzkiej, majątku Szylany na rzecz zboru ewangelickiego z dnia 17 sierpnia 1629 roku.

78 × 53 + 5.

Dok. pergaminowy. Zapis po polsku, aktykacja po rusku. Na sznurku zawieszono pieczęć województwa wileńskiego.

Reprodukcja Cz. II k. 15.

1631 29 czerwca. **Nr. 10.** **Wilno.**

Krzysztof Radziwiłł, hetman polny, z żoną Anną z Kiszków za-

pisuje kamienicę w Kiejdanach na rzecz zboru ewangelicznego i funduje tam szkołę, szpital i dom sierocy.

70 × 47 + 5.

Dok. pergaminowy po polsku pisany. Na sznurkach przywieszono 5 pieczęci w drewnianych pudełkach i zaszytych w czerwonych woreczkach: 1) Krzysztofa Radziwiłła, hetmana polnego, 2) Anny Kiszczanki Radziwiłłowej, 3) Mikołaja z Ciechanowca Kiszki, wojewody mściławskiego, starosty wilkomirskiego. (Pieczęć zupełnie zatarta) 4) Aleksandra Ogińskiego, chorążego trockiego (pieczęć zatarta), 5) Mikołaja Abramowicza, wojewodzica smoleńskiego (pieczęć zatarta). Woreczki zniszczone, 2 pudełka hez pokrywek.

Nr. 11.

1638 6 lutego.

Muśniki.

Dorota Malcherówna Zawiszanka Jerzyna Samsonowa Podbereska, marszałkowa Braśławska zapisuje zgodnie z wolą swego męża plac leżący w Dziewałtowie na użytek zbioru ewangelickiego.

79 × 54 + 6,5.

Dok. pergaminowy po polsku pisany. Na sznurkach zielonych zawieszono 5 pieczęci w drewnianych pudełkach: 1) z wosku czarnego Zawiszanki Podbereskiej, marszałkowej Braśławskiej, z wosku czerwonego: 2) Jana Ogińskiego, kasztelana mściławskiego, 3) Tomasza Wolana, marszałka oszmiańskiego, 4) Adama Żyżemskiego, podkomorzego mozyrskiego, 5) Jana Szwejkwskiego.

Nr. 12.

1683 20 lutego.

Warszawa.

Jan III potwierdza przywilej dla zboru wileńskiego

44 × 21 + 5.

Dok. pergaminowy po polsku pisany. Pieczęć wielka litewska w wosku czerwonym wyciśnięta, na tasiemce przywieszona, zamknięta w pudełku blaszanym.

Reprodukcja cz. II k. 16.

D r u k i.

Brak czasu nie pozwolił na opracowanie tego działu tak dokładnie i szczegółowo, jak na to zasługiwał ze względu na wielką wartość biblioteki Wileńskiego Synodu Ewangelicko-Reformowanego. Wobec krótkiego terminu wystawy zmuszeni byliśmy poprzestać na wystawieniu i opisanu kilkudziesięciu rzadszych i ciekawszych druków, z których niektóre są unikatami. Wymienione poniżej druki bynajmniej jednak nie wyczerpują bogatej zawartości ksiąźnicy w zakresie t. zw. białych kruków. Przy bardziej pilnem przestudjowaniu katalogu, który obecnie jest doprowadzany do porządku, dałoby się niewątpliwie wyłowić nie jedną jeszcze cenną rzecz, być może nawet nieznaną bibliografom, sądzimy wszakże, że i spis niniejszy nie będzie bez pożytku, gdyż chociaż większość dzieł tu przytoczonych jest wymieniona u Estreichera i Wierzbowskiego, ale opisy ich nie zawsze się zgadzają z rzeczywistością. Zwłaszcza Estreicher podaje często opis bibliograficzny nie na podstawie autopsji, lecz opierając się na danych, zaczerpniętych od Jochera i innych dawniejszych bibliografów, nie odznaczających się wielką ścisłością.

Materiał, zawarty w katalogu niniejszym ugrupowaliśmy według miejsca druku, następnie chronologicznie, przyczem, rzecz naturalna, uwzględniliśmy przedewszystkiem terytorjum, podlegające jurysdykcji Jednoty Ewangelicko-Reformowanej Litewskiej. Na końcu zamieściliśmy alfabetyczny indeks autorów. Numery w nawiasach, umieszczone na końcu każdej notatki bibliograficznej, oznaczają numery katalogu bibliotecznego.

Brześć Lit.

Nr. 1.

O prawd || ziwym przyimo || waniu prawdziwego ciała || y krwi
Pana naszego || Jezusa Christusa || Hendricha Bulingcra || Kazanie. ||
w Brześciu Li || tewskim | Dnia. 23. Ma || ia. MDLIX.

4° knl. 23.

Przedmowa, dedykowana Ostafijowi Wołowiczowi przez Stanisława Murmeliusa drukarza wojewody wileńskiego. Na końcu: W Brześciu Li || tewskim Drukował Stani || sław Murmelius. | nakładem O swieconego Książęcia. | Pana Mi || kołaiia Radziwiła | Woiewody Wileńskiego etc || Roku. MD || LIX.

Wierzb. II. 1371. Estr. XIII, 447 (N 2639)

Reprod. str. XVIII.

O Posciech || y o ich własnościach || y sposobach | skąd naprzód po || szły | a iako mają być chowa || ne y rozumiane... || W Brześciu Litewskim || MDLIX.

4° knlb. 5+41.

Przedmowa dedykowana przez Szymona Zaciusa z Proszowic Hieronimowi Bużyńskiemu, Zupnikowi Ziemi Krakowskiej w Brześciu Lit. d. 27 czerwca 1559 r. Na końcu: Zamknięcie rzeczy z datą 1553. poczem: W Brześciu Litewskim Stani-sław || Murmelius prasował || 1559.

Wierzb. II 1387. (N 2639).

Wyznanie Wiary || Zboru Wilenskiego z Kxiedzem || Simonem z Proszowic Superinten || dentem y ze wszemi Ministry we || spółek Przyjęte y pochwa || lone... W Brześciu Litewskim. || Roku MDLIX || Książęca Maia.

4° Knlb. 6+klb. 94+knl. 2+73.

Przedmowa, dedykowana *Annie Radziwiłownie*, Wojewodzinie Witebskiej przez Szymona Zaciusa, kaznodzieję, sługę i bogomodcę, Pana Woiewody Wileńskiego Mikołaja Radziwiła „*dogledcę*“ w Brześciu Lit. d. 11 maja 1559.

Dru-ga część ma tytuł: Dwa Listy na || Polski ięzyk własnie || wyložone || Jeden Aloizego Lipomana Wene || ta... ku iasnie Wielmożnemu Kxią || żęciu a panu Mikołaiowi Radzi || wiłowi... || A drugi tegoż to iasnie Wielmożnego || Pana | do tego Biskupa....

Na końcu: W Brześciu Li || tewskim Drukował Stani || sław Murmelius | nakładem O || swieconego Książęcia | Pana Mi || kołaiia Radziwiła | Woie || wody Wileńskiego. etc. || Roku MD || LIX.

Wierzb. II 1388. (N 2639).

Nr. 2.

Biblia Święta || Tho iest, || Księgi Starego y || Nowego Zakonu | własnie z || Zydowskiego | Greckiego | y || Lacińskiego | nowo na || Polski ięzyk z pil || nością y wiernie || wyložone.

Na końcu: Ty Nayprzednieysze y nazacnieysze || Księgi | dla cwiczenia w zakonieh Bożych | ktore zową po Grecku y po || Lacinie | Biblia | Drukowano w Brześciu Litewskim z rozkazania || a nakładem Oświeconego Pana | Pana Mikołaja Radziwiła | Ksią || żęcia na Olyce y na Nieswieżu | Woiewody Wilenskiego | w Wielkim || Księstwie Lithewskim nawyzszego Marszałka | y Kanclerza etcct. || Roku Pańskiego | tysięcznego | pięćsetnego | sześćdziesiątne || go trzeciego | Miesiąca Września dnia || czwartego.

Fol. knlb. 7+klb. 579+klb. 143+knlb. 13.

Omyłki w paginacji są następujące: w „Księgach Starego Testamentu brak Listu 110-go; 2 razy L. 113, 2 razy L. 207; brak L. 208; zamiast L. 296; jest L. 299 2 razy L. 372; 2 razy L. 394; brak L. 416; 2 razy L. 417; L. 424 zamiast L. 428; brak L. 439; 2 razy L. 512; brak L. 513, 548; 2 razy L. 551. W księgach Nowego Testamentu: 2 razy L. 23; brak L. 24 i L. 84.

Sygnatury idą w nast. porządku: na początku *; —* vij; Księgi Starego Testamentu; A1—z6; Aa1—Zz6; Aaa1—Zzz6; Aaaa1—Zzzz6; Aaaaa1—Eeeee1 i Księgi N. Test.: A1—z6; Aa1—Aa1; poczem Rejestr na Aa5—Bb5, wreszcie Tablica z przedmową: **, —*6, Zamiast Sygn. Yyyy, powtórzono mylnie Tttt¹.
Wierzb. I, 235, Estr. XIII, 16—17 (N. 173) Reprod. str. XVI i XVII.

Nr. 3.

Sprawy y słowa Je||zusá Krystusá Syná Bożego | ku wieczney po||cieszey wybránym Bożym nápisáne przez świad||ki y pisárze na tho od Boga zrzáđzone | á||tu wykłady krotkiemi są ob||iáśnione. ||... W Brześciu Litewskim drukowano || Roku. 1566. Ostatniego || dnia Stycznia.

Fol. knlb. 4+klb. 362.

Z dedykacją Tomasza Falconiusa Elźbiecie, Zofji Annie i Krystynie Radziwiłównom, wojewodziankom wileńskim i „Krześciańskiemu Czytelnikowi”.
Wierzb. II. 1429. Estr. XIII, 28—29. (N 267).

Nr. 4.

Wthore Księgi Lukasza || Świątego | ktorych napis iest | Dzieie ábo Sprá||wy Apostolskie | krotkiemi wy||kłady obiaśnione. ||... W Brześciu Litewskim drukowano || Roku. 1566. dnia dwu || dziestego trzeciego || Czerwca.

Fol. knlb. 4+klb. 97.

Na k. 2-B. dedykacja Mikołajowi Radziwiłowi, woj. Wileńskiemu, podpisana „Tomasz Falconius z bracią swą”; dalej na k. 3—4 wiersz Cypryana Bazylika, dedykowany Mik. Radziwiłowi, anonimowy wiersz dedykowany Mikołajowi i Krzysztofowi Radziwiłom, wojewodzicom wileńskim oraz Stanisława Żuka wiersz „Do łaskáwego czytelnika”. Karty 51—52 mylnie paginowane, jako 52 i 55. Egz. z glossami rękopiśm. współcz. mocno przycięty

Wierzb. II. 1428. Estr. XIII, 29. (N 266—D).

Nr. 5.

Historya o srogiem || prześládowniu Kościoła Bożego | w kto ||rey są wypisáne sprawy onych Męczennikow | kto ||rzy poczawszy od Wiklefá y Husá | aż do tego násze ||go wieku | w Niemiecckiey ziemi | we Francyiey | An ||gliiey | Flandriiey | we Włoskiej ziemi | w Hiszpá ||niiey | y w inszych ziemiách | prawdę Ewánye ||liiey Świątey krwią swą zápieczętowali. || Przydana iest ktemu Historya o postanowieniu | yż ||potym rosproszeniu Kościołow cudzoziemskich w ||Londynie | nad ktorymi był prawdziwym á Krze ||ściańskim Biskupem on świątey pámieci Mąż | Jan Laski. || Z Lacinskiego ięzyká ná Polski przełożoná przez Cypryana Bazylika. || *Na końcu dzieła:* w Brześciu Litewskim drukowano || Roku. 1567. dnia 17. Maia.

Fol. knlb. 6+klb. 395+knlb 9.

K. tyt. ozdobna, druk dwubarwny z drzeworytem. Dedykacja Alb. Łaskiemu, woj. Sieradzkiemu. Na K. 348 tytuł: Historia o postanowieniu || y potym rosproszeniu kościołow cudzoziemskich w Angliiey... spisana przez Jana Utenhowiusa Flandra z Gandawu, poczem dedykacja temuż Alb. Łaskiemu.

Wierzb. I. 285. Estr. XII, 419. (N 268).

Gdańsk.

Nr. 6.

Declara||tio Vera Quibus De caussis Ordines Ciuitatis Gedanen||sis cum Serenissimo Principe ac Domino Dno || Stephano Rege Poloniae etc. aduersa||riorum suorum impulsu, iampridem in || eam, quae nunc etiam durat, contro||uersiam pertracti sint. || Pro innocentiae s ae rationibus, et || ipsius negocij circum stantijs palam demon||strandis in lucem edita || Gedani: || Anno Dnj M.D.LXXVII.

Na końcu: Excusum Gedani in officina typo||graphica Jacobi Rhodi. 4°, knlb. 178.

Wierzb. I 351 Estr. XVII, 74. (N 783)

Appendix || Declara || tionis Ordinn m || Ciuitatis || Gedanensis de prae || senti rerum statu mense || Aprili nuper euul || gatae || Gedani || Mense Julio || 1577.

4°, knlb. 71.

Estr. XXVII, 74. (N 783).

Kiejdany.

Nr. 7.

Kniga || Nobaznistes || Krikscioniszkos || Ant gārbos || Diewuy Traycey Szwentoy || Wienatijam: || Ant wartoimā || Bāznicioms dides Kunistes || Lietuwos iszduota || O dabar antra karta perdrukawota || Supriedu | nekuriu giesmiu | Ewangeliu ant || pomietkos Szwentuju Diewa | teypag || Supriedu nekuriu maūdu || Kiedaynise || Drukawoia, Joachimas Jurgis || Rhetas, Meatu Pona, 1653 4° knl. 7+str. 272+knl. 4.

Summa || Abā || Trūmpas iszguldimas || Ewangeliv || Szwentu || Per || Wisus meatus | dienomis Ne || delos Bazniciose Krikscioniszkos || skaytomu || O ānt gārbos || Wienam Diewuy | su wala || Wiriasniuju del pazitka Wierniems || didey Kunigistey Lietuwos | ir del naminiku || pabaznu ant uziwoima namiszkia || iszduota || Kiedaynise, || Drukawoia, lochimas Jurgis || Rhetas, Meatu Pona 1653. knb. 1+str. 288.

Maldos || Krikscioniszkos, || Wisokiam | meatuy ir reykalam || bendriems prigulineios: || Ant garbos || Diewa Traycey Szwentoy wiena || Tiewa | Sunaus | ir Dwasios S. || O del naudos || Baznicios io | ant swieta || iszlaystos || - - - Kiedaynise || Spaude, Jochimas Jurgis Rhetas || Meatu Pona, 1653. knl. 1+str. 76.

Dalej następuje bez osobnej karty tytułowej: „Katechizmas || Aba || Trumpas Pamokslas” knlb. 10.

Wszystko to razem stanowi całość, jak widać z przedmowy w jęz. polskim zatyt. „Do Chrzesciańskiego a Łaskawego Czytelnika”. Również dedykacja ks. Januszowi Radziwiłłowi przez „Starszych Dozorców i Pasterzy” — w języku polskim. Natomiast wiersz zamieszczony na wstępie na herb książęcy, podpisany literami S. I. T. jest w języku litewskim.

Wzmianka Estreichera (powtórzona za Jochemem) o arkuszu w jęz. polskim na końcu rejestru nie odpowiada rzeczywistości.

Estr. XIX, 348. Bałtram. (II wyd.) NN 45 — 48 (N 4253). Reprod. str. XX.

Kraków.

Nr. 8.

Confessia || Wyznanie wiary || powsze || chney Kosciółow Krześ-
ciań || skich Polskich. Krotko a proste || mi słowy zamknięte | wedle
podania || Apostolskiego y stharych Doktorow || Ktorego sie zgodnie
trzymają ludzie || Krześciańscy Rzeszey Niemieckiej ma || ło nie wsze-
dzye | w Helwetey | w Angli || ey | w Czechach | w Węgrzech | w Ni-
der || lancie | y po wszystkich stronach swiata. || Wydana dla tego |
aby wszem wiado || mo było | że nie nową ani obłudliwą || wiarę
trzymamy | ale starada || wną Apostolską | Po || wszechną || Rom. 10 ||
Sercem bywa wierzone ku sprawie || dliwości | ale vsty wyznawać
po || trzeba ku zbawieniu. || W Krakowie || Drukował Maciey Wirzbię-
ta || Typograph Krola Jego M. || 1570.

8° Knlb. 142.

Dedycacja Zygmuntowi Augustowi, podpisana: „Prawdziwi wyznawce Ewan-
geliey Krystusowej w krolestwie y w państwach W. K. M.” zajmuje kart 7, dalej
„Edictum Imperatorium opisujące Heretika.”, „Ex codice Iustiniani Imp...” oraz
„Symbolum Damasi...” zajmuje kart 3, dalej karta czysta, dalej „Artykuły ktore
w sobie ty książki zamykają | porządnie położone.” — zajmują 2 karty, dalej idzie
„Wyznanie wiary”, poczem „Czytelnikowi” — kart 18, wreszcie „Obyczay v gody
o Wieczery Pańskiej wydany dla pokoyu Kościoła Bożego, a podany Książęciu Wir-
temberskiemu od zacnego męża sługi Bożego Theodora Bezy, na ktorey się też
podpisał Gwilhelmus Pharellus”—kart. 3.

Estr. XIV, 354 (N 2662).

Nr. 9.

Apologia. || Tho iest. || Dowody y o || brona Confesyey Ko || scio-
łów Polskich w Wyrze || prawdziwey powszechney || od ludzi || Krześ-
ciańskich w Polsce wy || dana || Przeciwno niesprawiedliwemu Roz ||
sądkowi y Szacunku niewiedzieć || ktorych Katholikow. || Esaie | 10 ||
Biada tym kthorzy stanowią prawa || niesłuszne | a pisząc napisali
niesprawiedliwość | chcąc rozsądkiem swoim || zatłumić ubogie | a
gwałth czyniąc w || sprawie ich pokornym ludu mo || yego. || W Kra-
kowie || Drukował Maciey Wirzbięta. || Typograph Krola Jego M. || 1572.

8° str. 770+knlb. 2.

Estr. XXIII, 121. (N 2664).

Nr. 10.

Confessia || Wyznanie Wiary powsze || chney Kosciółow Krześ-
ciań || skich Polskich | Krotko a prostemi || słowy zamknięte wedle
podania Apo || stolskiego y starych Doktorow. Ktorego || się zgodnie
trzymają ludzie Krześciańscy || Rzeszey Niemieckiej mało nie wsze
dzie | w || Helwetyey | w Angli || ey | we Francyy | w || Szkocyey | w Da-
nii | w Czechach | w Wę || grzech | w Niderlancie | y po wszyst-
kich || stronach swiata. Wydana dla tego | aby || wszem wiadomo
było | że nie nową ani || obłudliwą wiarę trzymamy | ale sta || rada-
wną Apostolską | Po || wszechną || Z nowu Drukowana || - - - Przydan
iest Consens | to iest | Ze || zwolenie spolne w Sendomirzu vczynio ||

ne: y Act | Synodu Generalnego || w Krakowie zebranego || . Na końcu:
W Krakowie. || Z Drukarni Maceia || Wirzbyety | Typographa Jego ||
Krolewskiej Miłości | Ro || ku od Narodzenia || Syna Bożego || 1574.

8° str. 279 + knlb. 39.

Estr. XIV, 354 (N 872). Estreicher nie podaje ostatnich 8 kart rejestru i karty z sygnetem drukarza.

Królewiec.

Nr. 11.

Dvae Epistolae || Altera Alo || ysii Lipomani Veneti, || Episcopi
Veronae, Rom: Pontificis in || Polonia Legati, od Illustrissimum || Prin-
cipem D. Nicolaum Radiuilum || Palatinum Vuilnensem, etc. || Altera
uero eiusdem Illustrissimi D. Radivili ad Episcopum, et Legatum
illum. || Lectu dignissimae si ullae fuerunt nostra aetate || Regiomonti
Borussiae excudebat || Ioannes Daubmannus || M. D. L. VI.
4°, knlb. 71. (Sygn. Ai—Oiiij oraz a—diiij).

Wierzb. III, 2291. Estr. XXVI, 86. (Nie wciągnięta jeszcze do katalogu).

Nr. 12.

Orthodoxa || Fidei Confessio || De Vna Eaedemqve Dei || Patris,
Filii, Et Spiritvs Sancti || Divinitate, Ac Tribvs Personis, || tam è scrip-
tura sacra, quam uetustissi || mis Ecclesiae doctoribus sum || matim
collecta. || Iudicium D. Georgii || Weigelij Theologi de hoc scripto ||
Regiomonti Borvssiae. || In Officina Iohannis Daubmanni, || Anno D. 1566.

Na końcu poczynając od karty 77: „Epistola || AD Reverendis-
si || mvm Dominvm Nicola || vm Pacivm Episcopvm Kiiovi || énssem,
ab Andrea Volano scripta, ||

4°. knlb. 95.

Wierzb. III, 2495. (Nr. 2606).

Nr. 13.

Proroctwa || o || Przyściu na ten Swiat || Prawdziwego || Messya-
sza || JEZUSA, || z Pisma Świętego zebrane, || y || dla Czytania || pod
Czas Adwentu, || na || cztery części || podzielone. || B. m. dr. i r. [Kró-
lewiec 1742].

4°, str. 14.

Estr. XXV, 303. (N 1310 B).

Sześć Aktow || To jest: Akt I. Usługi Chrztu Świętego || Akt II.
Przygotowania publicznego Przystępujących do Świętej Wieczery
Pańskiej || Akt III. Usługowania S. Wieczery PAńską || Akt IV. Usłu-
gowania S. Wieczery PAńską przy chorych. || Akt V. Dawania Słubu
w Stan S. Małżenski wstępującym || Akt VI. Nawiedzenia Chorych ||
Dla pętszego y wygodniejszego Używania, || z Agendy Zborow Ewan-

gelickich || Koronnych, y W. X. Litewskiego, || wyjętych... || W Krolew-
cu, drukował Jan Henryk Hartung, Roku 1742. ||

4°, knlb, 1 + str. 64 + str. 12 (Akt Poświęcenia Domu Prywatnego).

Estr. XII, 92. (N 1310 B.)

Leszno.

Nr. 14.

Postylle || abo || Kazań na Ewangelie | kto || re sie podług staro-
dawnego porządku w || Kościołach Ewangelickich w Wielkiej || Pol-
szcze przez cały Rok | w Niedziele y w || Święta | czytają y wy-
kładają. || Część Pierwsza || od Adwentu aż do Wiel || kiej No-
cy. || Przez || Ksiedza || Jana Bythnera || Superintendenta Wielko-
polskiego || za zleceniem Synodu || spisana, || a od Starszych y nie-
których Bratney Ministrow, || s consensum Synodowym przeyrzana,
y || w druk podana, || w Lesznie || v Daniela Wetterusa. || Anno M. DCLV.

4.º knlb. 2 + str. 698 + knlb. 1.

Na odwrocie karty tyt. dedykacja: „Najaśnieyszemu, Namóż-
nieyszemu, Samemu Mądrymu, Niezwyciężonemu, nieśmiertelnemu,
y niewidzialnemu Monarsze, Bogu w Troycy S. jedynemu. . .”, dalej
1 karta przedmowy „Do Czytelnika”, dalej tekst, na końcu 1 karta
z omyłkami drukarskimi. Od str. 199 do str. 269 błędna paginacja:
zamiast 200 – 100, 201 – 101 i t. d.

Estr. XIII. 488. (Nr 2623 A.).

Lubcz.

Nr. 15.

Anatomia Conscientiae, || to iest || Rozebranie y Rostrząśnienie ||
Svmnienia Człowieczego || W Kazaniach || Vczynione || A teraz za in-
stantią wielu Pobożnych, a za || nakładem Wielmożney Paniey, Jey
Mości Paniey || Doroty Zawi || szanki Podbereskiey Mar || szalkowey
Braćławskiej | dla pożytku pospolite || go y pociechy wielom pożą-
daney | y naprawy obyczaiow ze || psowanych | ku chwale samego
Boga w Troycy świę || tey iedynego | do Druku podane. || Przez ||
Balthasara Labęckiego, Sługę słowa || Bożego. || Drukowano w Lub-
czu w Drukarni Jana Kmity || w Roku 1638.

4° knlb. 6 + str. 425 + knlb. 3.

Estr. XXI, 6 (N. 2645 A.).

Nr. 16.

Żołnierska y Zvycięstvo || CHRZEŚCIANSKIE || w Kazaniu przy
Pogrzebie || Jaśnie Oświeconego X. J. M. || P. Chrzysztopha || Ra-
dziwiła | S. Panstwa || Rzymskiego na Birzach y || Dubinkach Xiążęcia
Woiewody || Wilenskiego Hetmana Wielkiego Wielkiego || Xięst: Li-
thevv: Administratora Mohilevv || skiego, Bystrzyckiego Starosty, ||
Wystawione || W Wizvnach, w Roku Pańskim MDCXLI || XXII Januarij. ||

Przez X. Jana Ostrowskiego z Ostrowa Sługę Słowa Bo || zego | Nad-
wornego Kaznodzieję Jey Mci Paniey Kata || rzyny X. Radziwiłowny
Hlebovvi || czovvey Podstoliney Wielkiego Xięstwa Lithew. || w Lvbe-
czv || vv Drukarni Jana Kmity || Sługi Jaśnie Oświeconego Xcia. J.M.
Pana Podkomorzego || Wielkiego Xięstwa Litewskiego. ||
4°, knlb. 14.

Estr. XXIII, 516—517 (N 2656).

Nr. 17.

Kazanie || Nad Ciałem Jego Xiążęcey || Msci Pana. || P. Chryz-
topha || Radziwiła, Xiążęcia na Birżach || y Dubinkach | Woiewody ||
Wileńskiego Hetmana Wielkiego W. X. L, Ad || ministratora Mohi-
lewskiego | etc. || Odprawowane. || Na ruszeniu się z Szopy || w Bie-
dziach. || Dnia 22 Jan. vv Roku 1641. || Przez Xdza Samuela Toma-
szewvskiego Superinten || denta Zborovv Ewangelickich vv ziemi
Żmudzkiej. || Pasterza Zboru Kieydańskiego || vv Lvbeczv vv Drukarni
Jana Kmity.

4° Knlb. 7.

(N. 2655 A).

Nr. 18.

Droga || powszechna || To iest || kazanie || Na wyprowadzeniu Prze-
za || cnego Ciała nieśmiertelney pa || mięci Jaśnie Oświeconego Xcia
Jego || Mci Pana Krzysztofa || Radziwiła X-cia || na Birżach y Dubin-
binkach, Woiewody || Wilenskiego Hetmana W^o W^o X. || Litevvskiego
Administratora || Mohilevvskiego. etc. etc. || Odprawowane w Swiados-
ciach || Przez Xiędza Samuela Minwida Superatendenta || Zborow
Ewangelickich Zawileyskich | Pasterza || Zboru Birżańskiego. || Roku
Pańskiego, 1641 Dnia 21 Januarij. || W Lvbeczv || Drukował Jan Kmi-
ta || Sługa Jaśnie Oświeconego Xcia lego Mosci Pana Podkomorze-
go || Wielkiego Xięstwa Litewskiego.

4°, knlb. 14.

Estr. XXII. 409 — 410. (N 2654 A.)

Reprod. str. XXII.

Nr. 19.

Ratio Fidei || Evangelicorum. || Albo || Poczet Wiary. (Bez osobnej
karty tytułowej). Na końcu, str. 36: Impress. Lubeciae ad Chronum
Anno 1648.

12°, str. 36 (Sygn. A1—B6).

Estr. XXVI, str. 131 cytuje jeden tylko znany egz. z Bibl. w Czerw. Dworze.
Niniejszy egz. należy do p. M. Hołówkowej.

Łosk.

Nr. 20.

Defensio || Verae, Ortho || doxae, Veterisqve In || Ecclesia Sen-
tentiae, De Sacra || mento corporis et sanguinis Domini nostri JESV ||

Christi... Authore Andrea Volano... Losci Litauorum, in typographia illustris ac ma || gnifici Domini, D. Johannis Kiscæ... per Joannem Kartzanum Velicensem. Anno a Dei filio nato 1579, mense Aprili.

4° knlb. 4+str. 442.

Na odwrotnej stronie karty tytuł. Orzeł Biały, pod herbem czterowiersz łaciński. Przedmowa autora, datowana „in praediolo meo Volanouio“ Calendis Augusti 1578, dedykowana jest królowi Stefanowi.

Po przedmowie autora następuje notatka drukarza p. t. „Typographus Lectori salutem“, datowana w Łosku d. 16 kwietnia 1579 r., w której wyjaśnia, że adnotacje na marginesach nie pochodzą od Wolana, lecz są jego własne.

Wierzb. III, 2675.—mylnie podaje ilość stron. (N 2608). Reprod. str. XIX.

Oszmiana.

Nr. 21.

Censura. || Albo || Rozsądkv na confessią ludzi tych: ktorzy po || spolitym nazwiskiem rzeczeni bywaią Arriany: a w rzeczy samey są Sccinistami: naśladiąc we || wszystkim przewrotney opiniiiey Fausta || Socina Włocha. Księgi pierwsze || ktore są || O Znaiomości Bożey. || A przytym || Okazanie prawdziwey Sentenciei || Ewangelickiey: przeciwey temu: Pisma || świętymi dobrze wtwierdzoney. || Drukowano w Ośmianie Je^o M. Pana C. M. || Marszałka W. X. Litewskiego. || Roku 1615.

4°, knlb. 12+str. 101+knbl. 3+str. 595+knbl. 5.

Dedykacja Krzysztofowi Monwidowi na Drohostajach, Januszowi i Krzysztofowi Radziwiłom. Przedmowa Wojciecha Salinariusa, datowana z Oszmiany 13 marca 1615 r. zajmuje 6 kart, „Do Czytelnika Pobożnego” oraz „Summa Pierwszych Ksiąg”—5 kart, poczem następuje tekst pierwszych ksiąg i jedna karta „Poznaczenie mieysc pisma świętego”, dalej idą „Księgi wtore” z osobną kartą tytułową, 1 karta: „Summa wtorych ksiąg” i tekst, wreszcie „Poznaczenie mieysc pisma świętego”—kart 5.

(N 1309 B.).

Nr. 22.

Censura. || Albo || Rozsądkv na con || ffeścią, ludzi tych: ktorzy Po || spolitym nazwiskiem rzeczeni bywają Arriany: a || w rzeczy samey są Socinistami: naśladiąc we || wszystkim przewrotney opiniiiey Fausta || Socina Włocha || Księgi piąte. || Ktore są || O obietnicach Zywota || wiecznego. || A przytym || Okazanie prawdziwey Sentenciei || Ewangelickiey: przeciwey temu: Pisma || świętymi dobrze wtwierdzoney. || Drukowano w Ośmianie Jeo M. Pana C. M. || Marszałka W. X. Litewskiego. || Roku 1615

4°, knlb. 9+str. 100+knbl. 2.

Przedmowa, datowana z Oszmiany 6 czerwca 1615 r., dedykowana jest przez Wojciecha Salinariusa Adamowi Talwoyszowi, kasztelanowi żmudzkiemu. Łukasiewicz (II, 204) wymienia nadto księgi trzecie (207 str.), nie wspomina zaś, wcale o księgach dalszych, natomiast Bandtkie (II, 26) wlicza 6 ksiąg w dwóch tomach.

Censura || Albo || Rozsądkv na con || ffeścią ludzi tych: ktorzy po || spolitym nazwiskiem rzeczeni bywaią Arriany..... || Księgi szoste. || Ktore są || O Sakramenciech od Pana || Christvsa Postanowionych. || Drukowano w Ośmianie... || Rok 1615.

4°, knlb. 2 + str. 124 (?) (Def. brak końca).

Razem oprawiona z poprzednią (N 1309 B.).

Reprod. str. XIX

Poznań.

Nr. 23.

Christophori Varsevicii || In Obitum || Stephani Primi, || Regis Poloniae || Oratio. || Permissu Illustris, et Reuerendiss. Domini || ni D. Lucae à Koscielcz, Dei Gratia || Episcopi Posnaniensis. || Posnaniae, || In Officina Joannis VVolrabi, A. D. || MDLXXXVII.

4° str. 24 + knlb. 2.

Wierzb. III, 2816. (N 4270).

Toruń.

Nr. 24.

Disputatia || Wilenska, || którą miał || X. Marcin Smiglecki Soc. JESV: || z X. Dánielem Mikołajewskim || Sługą Słowa Bożego: || De primatu Petri, á o iedney widomey || głowie Kościoła Bożego. || Dnia 2. Czerwca w Roku 1599. || Od samego Autora cäle y szczyrze || wydána || Nie zaniechąły się y przysadki X. Smiglecz || kiego | z odpowiedzią ná tegosz X. Dániela Mikołajewskiego...

Na karcie T₂ w końcu: Thorunij Borussorum Apud Andream Cotenium. Anno Domini 1599.

4°, knlb. 74.

Dedykacja X. Daniela Mikołajewskiego Andrzejowi Leszczyńskiemu z Leszna woj. Brzeskiemu Kujawskiemu.

Wierzb. II. 1893. Estr. XXII, 378 (N 2653 A).

Nr. 25.

Porządek || Nabożeństwa Kościo || ła powszechnego Apostolskiego | słowem || Bożym zbudowanego y ugruntowane || go na Jezusie Christusie: ktory iest Bogiem Izrael || skim | Synem Bożym przedwiecznym spolistnym z || Oycem | Zbawicielem | Kapłanem | Przyczyńcą || iedynym namiestnika nie mającym | y do || syć vczynieniem za grzechy ludzkie || Spisany ku chwale Bogu W Troycy | iedynemu: Roku 1593. || Przez Xiędza Krzysztofa Kraińskiego, || Superintendenta Kościołow reformowanych w || małej Polsce | za radą y dozwozeniem || bracyei Distriktu Lubelskiego. || Drukowano w Toruniu | Roku 1599. ||

4° str. 497.

Wierzb. II, 1890. Estr. XX, 208. (N 4207).
(Def. Brak ostatnich 35 stron).

Nr. 26.

Abrahama Szkulteta || Postilla || Koscielna || to iest || Wykład Ewangelij Niedzielnych || przez cały Rok. || Przetłumaczona na Polskie. Na końcu: Thorn | Michael Karnall | 1657.

Fol. knlb. 2 + str. 908.

(Nr. 173).

Wilno.

Nr. 27.

Ewangelia od Jana święte || go Apostoła y Ewangelisty napisana, pułtorustu || Kazaniem, przez Jana Brencyusa ięzykiem || Lacińskim wyłożona Zktorego zasię na Pol || ski ięzyk, przez Waclawa Agryppę Kaszte || lana Mieńskiego. Dzierżawcę Niemo || noyckiego, Litwina: dla tych, || ktorzy Lacińskiego ięzy || ka nie vmieją, iest || przełożona... || W Drukarni Jana Karcana || Roku Pań || skiego 1588. Fol. k. 1+str. 534.

Wierzb. II 1677. Estr. XIII, 332 (N 269). Egz. defekt. Karta tytuł. dopisana (z błędami). Brak pierwszych 12 str.

Nr. 28.

Nowy || Testament || Albo || Księgi Przymie || rza nowego: Pana Jezusa Kry || stusa Syna Bożego | Zbawiciela świata. || Teraz || z wielką pilnością y pracą przey || rzane y wydane. || W Wilnie || V Jana Karcana. Roku 1565. (?)

4° Knl. 7+knlb. 477+knl. 2.

Estr. XIII 30—31 (N 60).

Egz. def.: Karta tytuł. i następne facsimilowane, karty 468—471 oraz 475—477 dopisane, jak również rejestr. Dzieło było drukowane w istocie w r. 1593, jak to wyraźnie powiedziane na odwrocie karty nlb. czwartej. Jaki zaś właściwie rok figuruje na karcie tytułowej, trudno rozstrzygnąć, bo egz. Bibl. Synodu posiada kartę tyt. facsimilow., Estreicher zaś podaje datę 1563 z egzemplarza, który widział u antykwaryusza. Ktoś więc tu popełnił błąd przepisując. Może też to być błąd korektorski u Estr., bo tuż obok zamiast liczb. kart 477 wydrukowano 447.

W każdym razie zarówno 1563, jak 1565 stanowią mistyfikację lub błąd, ponieważ w szóstym dziesiątku lat szesnastego stulecia Karcan jeszcze w Wilnie nie drukował.

Nr. 29.

Postilla || Polska || to iest || Wykład prosty E || wangelij niedzielnych y świąt vro || czystych, które wedle zwyczaju dawnego w Kościele Bożym || czytane bywaią || Teraz znowu z wielką pilnością y wważnym || przeyzrzeniem wydana || Nakładem Zacnie || Vrodzonego Pana || Michała Frąckiewicza z Radzimina || Podkomorzego ziemie Połockiey || W Wilnie | V Jakuba Markowicza sługi Je X. Mści || Pana a Pana Krzysztofa Radziwiła Wolęwody || Wilenskiego, etc. etc. Roku Pańskiego, 1594.

Folio. Knlb. 5+str. 817+165+knl. 1.

Wierzb. II, 1784, Estr. XXVI, 182. (N 260).

Egz. defekt. Karta tyt. i przedmowa oraz ostatnie 8 str. dopisane ręcznie. Brak 1 str. części III.

Nr. 30.

Zwierciadło || Nabożenstwa || Chrześcianańskiego w Polsce y w Litwie || Począwszy od przystania Polaków na wiarę || Chrześcianańską aż do terażniejszego roku 1604 || Item || Jasne oko prawdy X. Simeona Turnow || skiego | z odpowiedzią na Okulary X. Tworzy || dłowe. || Nau-

czychsz tu czytelniku łaskawy | niemało rze || czy potrzebnych | którzychś dotychmiast tak rzetel || nie w ięzyku Polskim nie miał. || Nakładem Jego Mości Pana Jana Sycyńskiego Marszałka Krola Jego Mości Powiatu Upitskiego || w imieniu Jego. Na Upicie || Drukowano. || Przez Jakuba Markowicza || W Roku 1599 || A teraz powtore w Roku 1621.

4° knlb. 2+klb. 13+knlb. 5+klb. 65.

Przedmowa dedykowana Janowi Sycyńskiemu Marszałkowi pow. Upickiego. Podpisano „Książd Symeon Teofil Turnowski Superattendens Zborow Wielkopolskich i Proboszcz Ostrorogski“. Datowana z r. 1599. (N 2642).

Nr. 31.

Postilla || Lietuwiszka || Tatay est || Iżguldimas prāstas || Ewāngeliu ant kožnos Nedelios ir || Szwentes per wisus metus || kurios || pāgal buda senā Bāznicžioy Diewā || est skāitomos. || Nu isz nauia su didziū perweizdeghimu est || iżduotā || Nokladu los Mili: Ponios Zophios pāsū || szwes Ponios Morkuwienes Wnuczkie || nies Mārszalkienes K. J. M. || Wilnivy || Per Jokuba Morkuna | tārna Kunigaykszcžia lo Mili || stos Pona Pona Krysztafa Rādiwiła | Wāiwā || dos Wilniaus. || Metuose Diewa | 1600.

Fol. knlb. 4+klb. 389+klb. 86. Między str. 230 i 231 karta tytuł. drugiej części.

Estr. XXVI, 178. Bałtram. (II wyd.) 29. (Nr 160). Egz. defekt. Brak w III części 8 kart końcowych. Paginacja w III części mylna, wskutek czego karty oprawione nie we właściwym porządku.

Nr. 32.

Wykład || Katechizmu Kościoła || Chrześciańskiego | z Pism Świętych | dla Wiary prawdziwey wtwierdzenia | y fałszy || wey sie vstrzeżenia | napisany | a teraz zno || wu z poprawą y przyczynkiem wypuszczony. || Przez K. Pawła Gilowskiego | Kazno || dzieję Słowa Bożego prawdziwego. || Przydany też iest Reyestr rzeczy tych które są tu w tych księgach || wypisane || dla łączniejszego nalezienia || Przydany też iest odpis przeciwko Czechowicowi No || wokrczenskiemu Ebionicie || który był wypuścił swoy || rozsądek przeciwko temu Katechizmowi | na Arty || kuł przednieyszy o Bogu | dosyć nie słuszny || a błędu pełny. || Nakładem Wielmożney Paniey Jey Mości Pa || niey Doroty Samboreckiey z Okrzeie || y z Ostrowa Zawiszyney. Kastełlano || wey Witebskiey | Dzierżawczy || ney Somiliskiey. || W Żeymach. Drukował Jakub || Markowicz. Roku 1605.

4° knl. 1+klb. 408+6 k. rejestru+knl. 15+klb 83.

Na odwrotnej stronie karty tyt. wiersz na herb Rawicz podpisany A. C., dalej 2 karty dedykacji Dorocie Zawiszynej, dat. z Żeym 12 kwietnia 1605 r. przez Jakuba Cieszeckiego kaznodzieję. Dalej 5 kart przedmowy autora do czytelnika i odezwy drukarza. Dzieło ma 7 rozdziałów oraz dodatek z przedmową p. t. Odprawa || Przeciwko Jadowi || tym potwarzom Marcina Czechowi || cā...

Estr XVII, 145 (N 4258 A. III).

Estreicher nie wymienia dodatku oraz mylnie przytacza miejsce wydania „w Seynach“ zamiast „w Żeymach“.

Nr. 33.

Zwierciadło | Albo || kształt w którym każdy stan sna || dnie się
może swym sprawam iako || we zwierciadle przypatrzeć. || Za szczę-
snego panowania sławnego || Zygmunta Augusta Krola Polskiego ||
Roku po narodzeniu Pańskim || 1567. || ... [Wilno 1606 ?]

4°, knlb. 11 + knlb. 296 + knlb. 5.

Estr. XXVI, 188 — 189 (N 2624 A.).

Estreicher podaje na początku dzieła knlb. 12. W niniejszym egzemplarzu brak
zatem dedykacji Krzysztofowi Radziwiłłowi z Wilna 10 czerwca 1606, podpisanej
„najniższy sługa P. B. D.“ = Piotr Blastus, drukarz. Sygnatury Fffiiij na końcu dzieła
wydają się błędnie przez Estr - a odczytanemi liiii, gdyż pozatem paginacja jest
zgodna. — Portret Reja na karcie 4-ej (sygn. A4) z epigramatem Andrzeja Trzycie-
skiego.

Nr. 34.

Jasne | y dowo || dne Pokazanie | tak z pismá || świętego | iako
z starodawnych || Doktorow Chrześcijańskich | że Pa || piez | który stoli-
ce państwá Rzym || skiego opánował | y w Rzymie mie || szka | nie iest
głową powszechnego Kościoła Chrześcijańskiego | iako on o sobie po-
wiada | y wielka część || światá to iemu przyznawa | Ale iż || iest onym
Antykrystem który wszy || stek vząd Pośrednika nášzego | || PANA
IEZV CHRYSTA | wniwecz obrocił | á niesłusznie vczy || niwszy się
Namiestnikiem iego | on Sobie przywłaszczył. || W Wilnie | Roku
1608. ||

8° knlb. 4 + str. 150.

Paginacja mylna: zamiast str. 66 — str. 67-ma.

Autor wymieniony w dedykacji dzieła, przypisanego Krzysztofowi Zienowi-
czowi, woj. Brzeskiemu, przez tłumacza A.[ndrzeja] W.[olana], jako Philippus Mor-
naeus Plesseus. Na odwrotnej stronie karty tyt.: Opisanie Papieżá | 2. Tess. 2.

Estr. XXII, 563. (N 2668).

Reprod. str. XX.

Nr. 35.

Θρηνος || To iest || Lament iedyney s. || Powszechny Apostol-
skiej || Wschodniej Cerkwie || z obias || nieniem Dogmat Wiary. || Pier-
wey z Greckiego na Słowiński, a teraz z || Słowińskiego na Polski
przełożony || Przez || Teophila Orthologa | Teyże świętey || Wschodniej
Cerkwie Syna || W Wilnie. || Roku Pańskiego 1610.

4°, knlb. 16 + knlb. 218 + knlb. 1.

Na odwrocie karty tyt. wiersz na herb Wiśniowieckich, poczem następuje
dedykacja Michałowi Korybut-Wiśniowieckiemu (5 k.), dalej przedmowa do Czytel-
nika (9 k.), wreszcie indeks autorów (1 k.).

(N 2644).

Nr. 36.

Sowita || Wina || To iest || Odpis na script, Maiestat || Krola Je^o
Msci honor y || reputatią Ludzi Zacnych || Duchownych y Swieckich
obrażaiący, || nazwany, Verificatia Niewinnosci, || Wydany od Zgromá-
dzenia Nowey Cer || kwie nazwaney S. Duchá. || Przez Oyce Mona-

styra Wilenskie || go S. Troycy, Zakonu || S. Basilego. W druk poda-
ny || w Wilnie. || Roku Pańskiego 1621.

4°, Knlb. 2 + str. 95.

Estr. XXVI, 501. (N 2673).

Lubij.

Nr. 37.

Stary Testament (w języku górnołużyckim). Brak karty tytuło-
wej. 4°, knlb. 16 + str. 1518.

Nowy Testament || Abo, || Sakon || Nascheho Knesa || I E som Kry-
sta || Predy wot || D. Mertena Luthera || Do Njemskeje, || Potom
wot || Knesa Michala Frenzela || Duchowneho w Budestezy || Do hor-
neje Luziskeje Czerskeje || recze pschelożeny, || Njetko wot || Njekot-
rych Evangeliskich Prjedarjow || se wschitkej szwjernosczu poredze-
ny || Wot Dawita Richtarja knihow kupza w Budeschini saloże-
ny, || w Lubiju wot Ehlerdta Henninga Reimersa czischczany || wlje-
czy 1727.

4° knlb. 1 + str. 264 + str. 174.

Razem oprawn. (Nr 41).

Reprod. str. XXI.

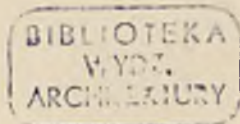
Pierwszy pełny przekład Biblii na język górnołużycki. Wydany w Budyszynie (Bautzen) w r. 1727, z dedykacją Stanom Margrabstwa górnych Łużyc. Przekładu dokonali pastory: Jan Lange z Minakala (Milckel), Mateusz Jokusz (Jockisch) z Hbjelska (Gebeltzig), Jan Böhmer z Budestec (Postwitz) i Jan Wawjer (Wauer) z Bukec (Hochkirch). Pierwsze posiedzenie tłumaczy, na którym postanowiono przystąpić do dzieła, odbyło się 14 kwietnia 1716 r., zatem cała praca nad przekładem trwała 11 lat. — Książka należy do rzadkości. Niema jej bogata wogóle biblioteka miejska we Wrocławiu. (*Notatka prof. A. Parczewskiego*).

INDEKS AUTORÓW.

(Cyfry obok nazwiska wskazują numery porządkowe działu III niniejszego katalogu).

Bazylik Cyprjan 5.
Brentius Joannes 27.
Bullinger Henricus 1.
Bythner Jan 14.
Falconius Tomasz 3, 4.
Gilowski Paweł 32.
Kraiński Krzysztof 25.
Lipomanus Aloysius 11.
Łabęcki Baltazar 15.
Mikołajewski Danjel 24.
Minwid Samuel 7, 18.
Morney du Plessis 34.
Niemojewski Jakób 9.

Ostrowski Jan 16.
Pac Mikołaj 12.
Rej Mikołaj 29, 31, 33.
Rutski Józef Weljaminek 36.
Salinarius Wojciech 21, 22.
Smotrycki Melecjusz 35.
Szkultet Abraham 26.
Tomaszewski Samuel 17.
Turnowski Szymon 30.
Vergerius Petrus Paulus 11.
Warszewicki Krzysztof 23.
Wolan Andrzej 12, 20.
Zacius Szymon 1.

IV Varia.

Przedmioty umieszczone na ścianach (Nr. Nr. 1 — 6).

Nr. 1.

Portrety.

- a) Królów Zygmunta I i II,
- b) Książąt Radziwiłłów,
- c) Reformatorów,
- d) Księży superintendentów z Jednoty Litewskiej.

Jan Hesse nauczyciel rysunku gimnazjum Słuckiego, uczeń Rustema jest autorem portretów pastelowych księży superintendentów Józefa Kühna i Leopolda Wannowskiego.

Nr. 2.

Widoki zborów z Albumu Ordy:

zboru w Dubinkach
zboru i gimnazjum w Słucku.

Nr. 3.

Wnętrze Archiwum Synodu. Rys. F. Ruszczyk.

Nr. 4.

Fotografje zborów.

Zasługuje na uwagę wnętrze zboru w Kiejdanach.

Nr. 5.

Dwa epitafja ze zboru Kiejdańskiego.

Nr. 6.

Mapa Dawnej Polski pod względem kościelnym ewangelickim w opracowaniu H(enryka) M(erczynga).

Witryny dodatkowe (IV — 7, IV — 8 i IV — 9):

Nr. 7.

Autografy.

Na pierwszym miejscu: List *Kalwina* do kaznodziei i starszych zboru Wileńskiego dat. w Genewie dn. 9 paźdz. 1561 r. oddany adresatom dnia 23 stycznia 1562 r. — Reprodukacja Cz. II, k. 23.

Nr. 8.

Przedmioty związane z życiem *Szymona Konarskiego* i z uczczeniem Jego pamięci.

Na pierwszym miejscu: Świadcstwo chrztu Szymona Konarskiego z ksiąg kościelnych parafji ewangelicko-reformowanej w Serejach. Reprodukacja Cz. II k. 24.

Nr. 9.

Druki nie objęte działem III.

Nr. 10.

Skrzynia, w której była przechowywana część archiwum wileńskiego w Królewcu

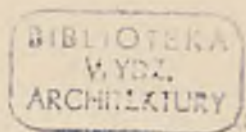
Opis skrzyni we wstępie do katalogu.

Nr. 11.

Wydawnictwa Synodu, Kolegium ewangelicko-reformowanego oraz Tow. im. Jana Łaskiego badania historii reformacji polskiej.

SPIS RZECZY.

	Str.
Kamienica „Bitnerowska” (ilustracja) - - - - -	1—2
Od Wydawców - - - - -	3
WSTĘP DO KATALOGU	
Zarys historyczny o Archiwum ewangelicko - re- form. w Wilnie - - - - -	5
Notatka historyczna o Bibliotece Synodu - - -	17
Katalogi Biblioteki Synodu - - - - -	19
KATALOG	
I Zabytki kościelne - - - - -	21
II Pergaminy - - - - -	27
III Druki - - - - -	30
IV Varia - - - - -	44
C Z Ę Ś Ć II	
Reprodukcje - - - - -	I—XXIV

CZEŚĆ II.
REPRODUKCJE

U W A G A

Na karcie XV	należy poprawić	Nr. 15 na Nr. 9.
" " XIX	" "	Nr. 23 na Nr. 20.
" " XX	" "	Nr. 36 na Nr. 34.
" " XXII	" "	Nr. 20 na Nr. 18.

KIELICH SREBRNY ZŁOCONY.
Dział I. Nr. 2.

WYDZIAŁ WYBORY ARCHITEKTURY
1910

BIBLIOTEKA
WYDZ.
ARCHITECTURY

KONEWKA SREBRNA POZŁACANA.
Dział I. Nr. 3,

CHUSTKA Z BIAŁEGO MUŚLINU.
Dział I. Nr. 4.

NAKRYCIE NA KIELICH.
Dział I. Nr. 5.

BIBLIOTEKA
WYDZ.
ARCHITEKTURY

SERWETA PODŁUŻNA.
Dział I. Nr. 6.

SERWETA PODŁUŻNA Z BIAŁEGO MUŚLINU.
Dział I. Nr. 7.

KRZYGIA STOLV BOZEGO AO DNI JCSI IOBR'IO DNIA Z L K L

ON DZ IEN O S T A T I C Z N Y

KREW

MOJE

MA

TYCOT

WIECZNY

NAKRYCIE NA STÓL PAŃSKI.

Dział I. Nr. 8.

NAKRYCIE NA KIELICH.
Dział I. Nr. 9.

BIBLIOTEKA
WYST.
ARCH. SĘPIÓW

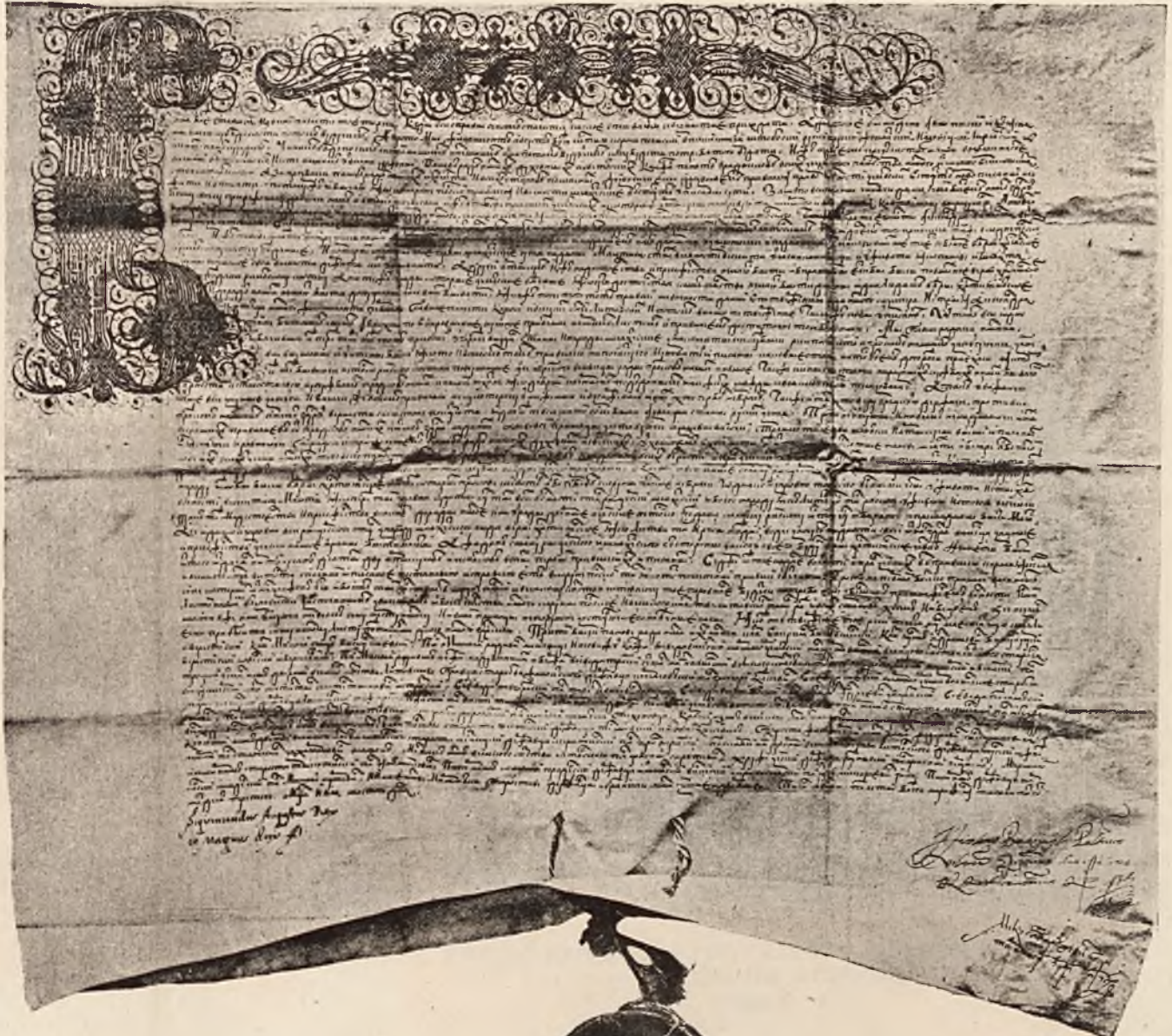
NAKRYCIE NA STÓL PAŃSKI.
Dział I. Nr. 12.

NAKRYCIE STOLU PAŃSKIEGO.
Dział I. Nr. 13.

NAKRYCIE NA KIELICH Z BIAŁEGO MUŚLINU.
Dział I. Nr. 14.

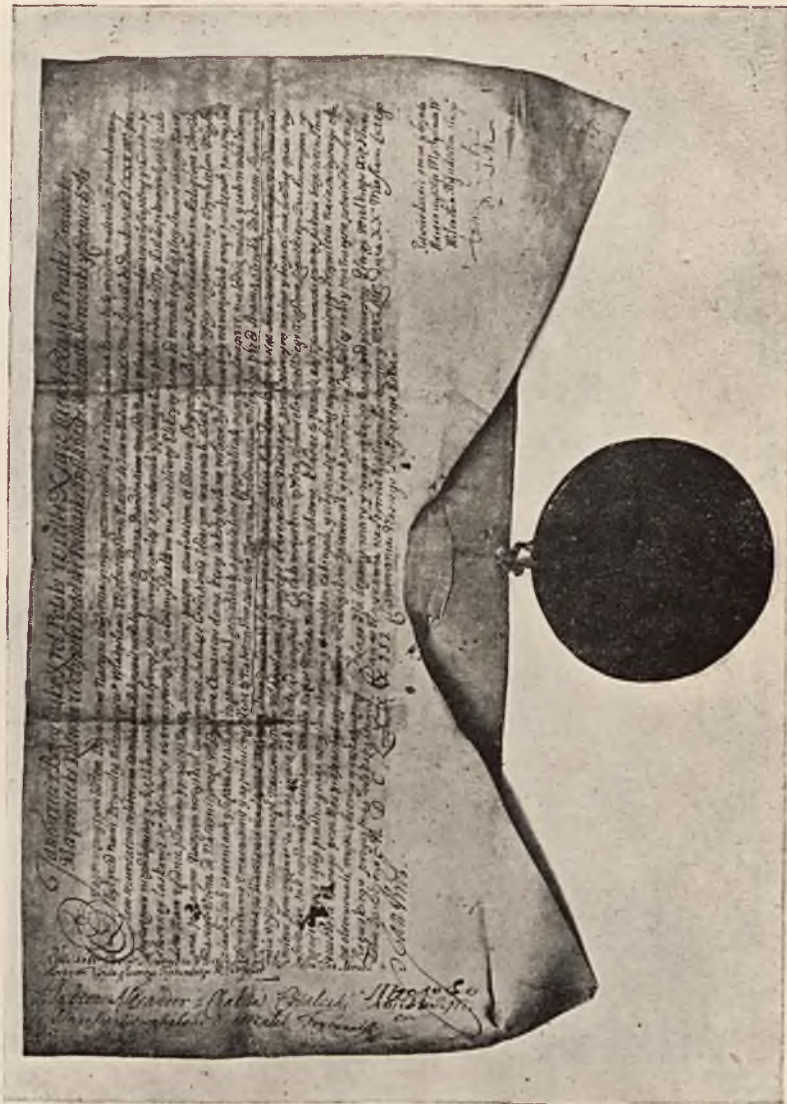
*Zygmundus Augustus Rex
ac Magni Ducis*

PRZYWILEJ ZYGMUNTA AUGUSTA R. 1563 DN. 6 CZERWCA I FRAGMENTY.
Dział II. Nr. 6.

BIBLIOTEKA
W. W. ROSSY
ARCHIWUM

PIECZĘĆ KRÓLEWSKA POD PRZYWILEJEM ZYGMUNTA AUGUSTA
R. 1563, DN. 6 CZERWCA.
Dział II. Nr. 6.

JAN III POTWIERDZA PRZYWILEJ DLA ZBORU WILEŃSKIEGO.
Dział II. Nr. 12.

BIBLIOTEKA
W. YET.
ARCHIWUM

ZAPIS MAJĄTKU SZYLANY NA RZECZ ZBORU EWANGELICKIEGO.
Dział II. Nr. 15.

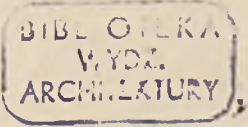

Tablica ku przeczytaniu Biblii przez
cał prof. na Polski jeżół przelajona. Pierwsz Dzieńac Szepcz.
ktory o Sydow test. p. a zowa go Theberh.

	Ktęczy ktore sie białe	Psaltery	Stary Testament.	Nowy.
1	2. Odrzyszenie Krystusowa. 1. Mat. 1. 2. Mat. 2.	1. 2.	1. 2.	1. 2.
2	3. Idy si 1. Toemu wierzy ger. 1. Mo. 6.	3.	3. 4. 5.	3.
3		4.	6. 7.	4.
4		5.	8. 9.	5.
5	6. Miedzy chwala Krystusa / Mat. 2.	6.	10. 11.	6. 7.
6	7. Krystus otrzyen / Mat. 3. Wsyt	7.	12. 13.	8.
7	8. Ksawery cud na wicklu / Jan 2.	8.	14. 15.	9.
8		9.	16. 17. 18.	10.
9		10.	19. 20.	11.
10		11.	21. 22.	12.
11	9. 10. 11. 12. 13. 14.	12.	23. 24.	13.
12		13.	25. 26.	14.
13		14.	27. 28.	15.
14		15.	29. 30.	16.
15		16.	31. 32. 33.	17.
16		17.	34. 35.	18.
17		18.	36. 37.	19.
18		19.	38. 39.	20.
19		20.	40. 41.	21.
20		21.	42. 43.	22.
21		22.	44. 45.	23.
22		23.	46. 47.	24.
23		24.	48. 49. 50.	25.
24		25.	51. 52.	26.
25	12. 1. Moiseja. 1. 2.	26.	53. 54.	27.
26	13. 1. Pawla. 1. 2.	27.	55. 56.	28.
27	14. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.	28.	57. 58.	29.
28		29.	59. 60.	30.
29		30.	61. 62.	31.
30		31.	63. 64.	32.
31		32.	65. 66.	33.
32		33.	67. 68.	34.
33		34.	69. 70.	35.
34		35.	71. 72.	36.
35		36.	73. 74.	37.
36		37.	75. 76.	38.
37		38.	77. 78.	39.
38		39.	79. 80.	40.
39		40.	81. 82.	41.
40		41.	83. 84.	42.
41		42.	85. 86.	43.
42		43.	87. 88.	44.
43		44.	89. 90.	45.
44		45.	91. 92.	46.
45		46.	93. 94.	47.
46		47.	95. 96.	48.
47		48.	97. 98.	49.
48		49.	99. 100.	50.

2. Dzieńac Luty w Spdown p. ktory zowa Sebath.

	Ktęczy ktore sie białe.	Psalmy.	Stary Testament.	Nowy.
1		1.	1. 2.	1.
2	1. Krystus waban Panu / Lut. 2.	2.	3. 4.	2.
3		3.	5. 6.	3.
4		4.	7. 8.	4.
5		5.	9. 10.	5.
6		6.	11. 12.	6.
7		7.	13. 14.	7.
8		8.	15. 16.	8.
9		9.	17. 18.	9.
10		10.	19. 20.	10.
11		11.	21. 22.	11.
12		12.	23. 24.	12.
13		13.	25. 26.	13.
14		14.	27. 28.	14.
15		15.	29. 30.	15.
16		16.	31. 32.	16.
17		17.	33. 34.	17.
18		18.	35. 36.	18.
19		19.	37. 38.	19.
20		20.	39. 40.	20.
21		21.	41. 42.	21.
22		22.	43. 44.	22.
23		23.	45. 46.	23.
24		24.	47. 48.	24.
25		25.	49. 50.	25.
26		26.	51. 52.	26.
27		27.	53. 54.	27.
28		28.	55. 56.	28.
29		29.	57. 58.	29.
30		30.	59. 60.	30.
31		31.	61. 62.	31.

Dziwym przyimo
 waniu prawdziwego ciała
 y krwi Pana naszego
 Jezusa Chrystusa.

Gendricha Bulingera
 Kabinie

Dziwostim, Dnia. 23. 1604.
 14. 10. 0. 15.

Procuratorum. Frj.
 Cor Regis

Dziwostim Drukowal Etami
 slaw Muzmelina / Nakładem O
 swiecone' Krzyżośca Pana M
 kolia Kaczkwita / Worey
 wedy Wileńskiego, etc.
 Roku. M. D.

Dział III. Nr. 1.

Dział III. Nr. 1.

CENSURA.
 Zlibo
ROZSAĐKVNNA CON-
 fesią ludźi tych: ktorzy po-
 spolitym nazwilkim rzeczeni bywają Ariany: a
 rzeczy samey so Socinifiami: následując we
 wżytkim przewrotnocy opinicy **FAUSTA**
SOCINA Wtochą.

KŚIEGI SZOSTE.

Ktore so
O Sakramenciech od Pána
CHRISTUSA POSTANOWIENYCH,
 A przytym.
Skazanie prawdyjzey Sentencyey
EWANGELICKIEY: przeciwnoy temu: Pijny
 swiętymy dobrej wroscysoney.
 Druflowano w Osmianie Je^o 177. Pána C. M.
 w Miatgalká W. K. Kiermskiego.
 K O K V V . 1 8 1 4 .

Dział III. Nr. 22.

DEFENSIO
VERAE ORTHO-
DOXAE, VETERISQVE IN
ECCLESIA SENTENTIAE, DE SACRA-
 mento corporis & sanguinis Domini nostri IESV
 Christi, veraeque eius in Coena sua praesentia, contra
 novum & commentitium translabantiationis
 dogma, aliisque errores ex illo natos:
 Ad Petrum Scargam lefuitam VII
 nensem, vanissimi huius comy
 menti propugnatoré,
 Autore *Andrea Tolano.*

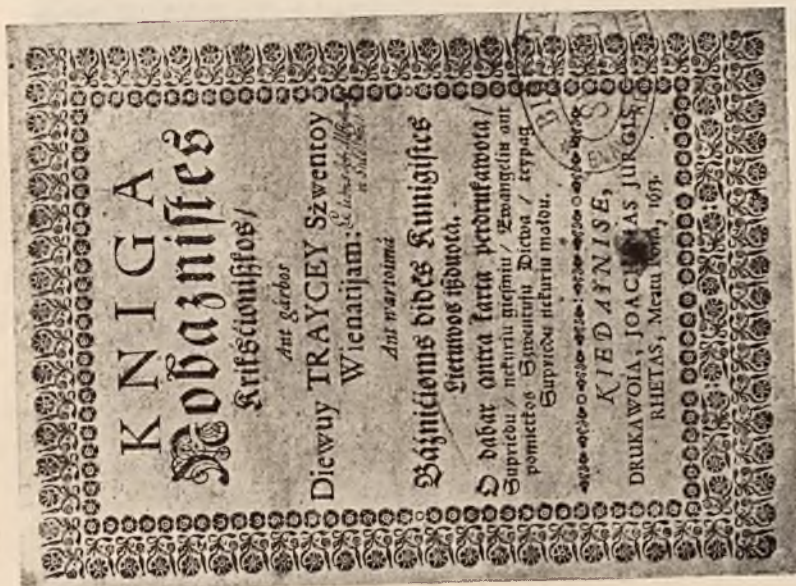
Respondetur hic quoque obiter Francisco Turriano,
 ex eadem factione Monacho qui duobus libris, aliey
 ro Florentiae, altero Romae publicatis, Scargam sibi
 suscepit, contra Volanum defendendum.

 * BIBLIOTHECA SYNODI
 REGNI POLONIAE

*Losci. Litaurum, in typographia illustris ac mdo
 gualica Domini Th. Ignatii Kijca, Magni Ducatus Lithuaniae
 Caesaris, beati eiusdem imperij, per solennem Correctionem Ce
 licaem, Anno a Dei filio nato 1779, mense Aprilis.*

Dział III. Nr. 23.

BIBLIOTEKA
WYDZ.
ARCHEIDIAKON

Dzial III. Nr. 8.

Dzial III. Nr. 36.

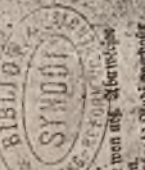
13. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 14. **E**bcieci si, kosski jeso kasski...
 15. **D**icheroi woznosc su te...
 16. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 17. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 18. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 19. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 20. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 21. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 22. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 23. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 24. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 25. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 26. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 27. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 28. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 29. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 30. **W**oż wyznać woda tego świętego...

BIBLIO ESAMENU BYG DOBU GISTY/ DAMEN.

Monacho Saltonia.

Princie Knihi Woznoscie,
 otrzymaj kosski jeso kasski...
 I. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 II. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 III. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 IV. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 V. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 VI. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 VII. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 VIII. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 IX. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 X. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XI. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XII. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XIII. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XIV. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XV. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XVI. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XVII. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XVIII. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XIX. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XX. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XXI. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XXII. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XXIII. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XXIV. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XXV. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XXVI. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XXVII. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XXVIII. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XXIX. **W**oż wyznać woda tego świętego...
 XXX. **W**oż wyznać woda tego świętego...

DROGA
Wowszechna
 TO JEST
KAZANIE

**Na wyprowadzeniu Przejaz-
 nego Ciąta niesmiertelney pą-
 mięci Dąśnie Świteconego Kcia Jego
 Oci Pąną KRZYSZTOFA
 RADZIWIŁA Kcia**

NA BIRŻACH Y DUBINKACH, WOIEWODY
 WILENSKIEGO HETMANA W° W°
 LITEVVSZKIEGO ADMINISTRATORA
 MOHILEVVSZKIEGO. 16. 16.

Odprowadzone W ŚWIADOSCIAŁ
 Przez Kieczy Sámuelą Minwidą Subszasendenta
 Sborow Ewangelickich Sawileyskich/ Pąkaczą
 Sboru Wirżąnskiego.

Kofu Pąskiego. 1647. Cnią 27. Januara
 W LVBECZY
 Drukował IAN KMITA

Książka Dąpiewconego Kcia Jego Mąskii Pąnó P C
 Wielkiego Kcia Pąnó Litwalskiego

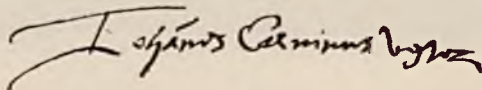
Dział III. Nr. 20.

*Nikolaus Radziwyl Palanus
 Vilnius Prynus hauptanus
 Q. L. Radziwylus*

Podpis Mikołaja Radziwiła Czarnego na przywileju z r. 1563.

1561-9 815

Quod de charissimi amici inter nos colenda studio scribitis libenter
 ampliato ac pie vestre admonitioni meram gerere paratus essem, si mihi
 iusta ratio à vobis prescriberetur, quomodo reconciliari me oporteat
 cum Georgio Blandrata Cuius sub persona Illustrissimi Ducis et Palatinus
 Vindobensis vos omnes horratu sum ad eandem illam partem, graute funditus
 offensi, mihi certe dolet officium à sincero vestro amore profectum,
 et pie salutaris vestre cura, non placuisse sed quid facerem? Saltem
 defunctus sum Nec me vaquam pemtebit eius offensio, quam mihi
 summa necessitas minime. Magni vobis est existimatio Blandratae
 qua in egerit in hominum vitam esse cognovistis, nec ullius erroris suspectum
 Cuius autem de ipso publicè testatus sum publice testatus sum ostendit
 Prefectus, de qua necum exprobatum. Ergo vobis non est suspectus, plane
 apud me comutus est, imò coram hac Ecclesia mihi non credis: cur ego
 formi vobis credam? Malenam scilicet vobis otij est, ut Lymani cogatis ob
 tales quosvis Sed Blandratae excellentia vos maeret: quia horribile
 scandalum asportat, si confligere mecum incipiat Ergo non vulgare fecit
 opprobrium longo tempore, quod tantum sibi nomen acquisierit Nullus est
 apud alias gentes vos admiramus non serus atque Angelum e celo delapsum
 Vestras delicias maxime vobis munde Summo etiam et in preno fit apud
 vos per me licet modo vicijam pro vestra equitate mihi percuratis non
 nequire quod apud nos omnibus factis superque compertum est Si ad preno
 loquar, vos me cogestis Ceterum et sciatas immatura quorundam facilitate
 male Ecclesie vestra fuisse consultum, quibus praefectus fuit, mitto breue
 historie totius exponendum ex quo respectum vobis fiet, nisi infideliter
 et proditorie vobis agere vellem. tacendum non fuisse in tanto vestro
 presentia Si nihil aliud obreer, aliquid tamen et ista qua apud nos est
 Ecclesia senonibus, et ex mio Christi seruo Doctori P. Martyri tribute.
 Quicquid statueris, ingenio fittor mihi non esse honorificum ita
 confecti cum Blandrata ut à vobis factum est Valere fratres ex amica
 dilecti et colendi bonis vos spiritu suo oubernet. virtute munita
 Justinet, damisse omnibus locyleret Geneve 9 Octobris 1561.

 Johannes Calvinus

LIST KALWINA R. 1561.

Dział IV. Nr. 7.

BIBLIOTEKA
V. V. V.
AR. 1. 1. 1.

1911

6264